

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

СЛОВНИК

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

Л. А. Майборода, С. І. Заславська, Є. І. Горбан

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ
РОБІТНИКІВ**

Словник

ЖИТОМИР «ПОЛІССЯ» 2021

УДК 377.3.091.33:001.895(038)

I 66

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 5 від 27 травня 2021 р.).

Рецензенти:

Журавська Н. С., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри управління та освітніх технологій Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Самойленко Н. Ю., кандидат педагогічних наук, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Сумській області.

Інноваційні технології професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників: словник / Л. А. Майборода, С. І. Заславська, Є. І. Горбан. Житомир: «Полісся», 2021. – 120 с.

ISBN 978-966-655-998-5

Словник містить узагальнену інформацію з теорії і практики професійного (професійно-технічного) навчання. Подано тлумачення загальних понять і термінів, які пов'язані з інноваційними технологіями професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників.

Видання адресоване майстрам виробничого навчання, педагогічним і науковим працівникам, методистам, здобувачам закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

УДК 377.3.091.33:001.895(038)

ISBN 978-966-655-998-5

DOI <https://doi.org/10.32835/978-966-655-998-5/2021>

© Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2021

А

Автоматизація виробництва – застосування приладів, пристосувань, машин, комп'ютерних пристроїв, що дозволяють здійснювати виробничі процеси без безпосередніх фізичних зусиль людини і лише під її контролем. Автоматизація виробництва в широкому сенсі – це етап машинного виробництва, що характеризується звільненням людини від безпосереднього виконання функцій керування виробничими процесами і передачею цих функцій автоматичним пристроям. Елементами процесу автоматизації є комп'ютерні системи, автоматизовані системи керування (АСК), верстати з числовим програмним керуванням (ЧПК), роботи-автомати та ін. [144].

Автоматизоване робоче місце – 1). Робоче місце, обладнане персональним комп'ютером із необхідними технічними засобами й ПЗ, що дозволяє з найменшими витратами вирішувати поставлені перед працівником спеціалізовані завдання з обробки інформації, що надходить. 2). Комплекс технічних, програмних і методичних засобів, що забезпечують робоче місце фахівця. Незалежні, відокремлені АРМ недостатньо ефективні, тому подальший їх розвиток пов'язаний з розробкою їх у складі комп'ютерних мереж [144].

Автономія (в освіті) – право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом [110].

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір [104].

Авторизація (англ. *authorization*) – надання певних повноважень особі (групі осіб) на виконання деяких дій у системі обробки даних або хостах (вузлах) Інтернет [40].

Авторська педагогічна розробка – форма представлення результатів педагогічної діяльності щодо планування,

організації та здійснення освітнього процесу (проведення навчальних занять, розвивальних, виховних, методичних заходів тощо), в якій описано послідовність педагогічних дій, форми, методи, засоби навчання, педагогічні інновації (принципи, методи, методики, технології тощо), необхідні для досягнення визначених педагогом педагогічних цілей (О. Л. Шамралюк).

Авторське право – виняткове право на відтворення, публікацію та продаж змісту і форми літературного, музичного або художнього твору. Авторське право поширюється в розвинених країнах і на рекламну продукцію [149].

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [110].

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом [110].

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [110].

Аккаунт (англ. account – обліковий запис, особистий рахунок) – обліковий запис, що містить відомості, які повідомляє про себе користувач при реєстрації в певному сервісі (сайті). Крім облікових даних, акаунт містить безліч налаштувань і опцій для роботи з даним сервісом. Тобто акаунт – особистий розділ (кабінет) у сервісі [39].

Акмеологія (давньогрец. *акме* – вища точка, зрілість, найкраща пора, вершина чогось і *logos* – вчення) – інтегральна наука, що вивчає феноменологію, закономірності, механізми розвитку особистості в період її найвищої професійної зрілості. Термін у науковий обіг ввів М. Рибніков (1928) для позначення вікової психології зрілості чи дорослості [21, с. 18].

Акредитація освітньої програми – це оцінювання освітньої програми на предмет її відповідності стандарту освіти, а також спроможності закладу освіти забезпечити досягнення здобувачами освіти передбачених в освітній програмі результатів навчання [110].

Активне навчання – вид навчання, який передбачає практичне застосування навичок, отриманих у процесі навчально-пізнавальної діяльності – у формі ігор і тренінгів, вирішення практичних завдань реального світу, проведення власних досліджень і створення колективних проектів [83, с. 40].

Актуалізація (від лат. *actualis* – справжній, сучасний) – перехід певного інстинкту, схильності, здатності із можливого (потенціального) у справжній (актуальний) стан. У процесі А. подразнення, стимул, мотив виступають як поштовх, привід для виявлення певної дії, вчинку, які вже потенційно дозріли [11, с. 25].

Актуальність теми – сучасність, злободенність, важливість будь-чого на даний момент і в даній ситуації для вирішення даної проблеми [152].

Алгоритм контролю – послідовність точно визначених дій, що однозначно приводять до визначення рівня підготовленості учня [27].

Алгоритмічні картки на виконання прийомів, операцій, технологічних процесів – навчальний алгоритм, тобто чіткий, жорсткий припис про найбільш доцільне використання дії з урахуванням реальних умов, що приводять найкоротшим шляхом до бажаного результату. У виробничому навчанні застосовуються два основних типи навчальних алгоритмів: алгоритм дії та алгоритм пошуку [28].

Альтернатива (від лат. *alter* – один (другий) з двох) – 1). Кожний з членів строгої диз'юнкції, яка виражає дві або більше можливостей, що виключають одна одну. Напр., судження “кути бувають або прями, або гострі, або тупі” містить три А. 2). Думка, що суперечить іншій. Напр., “деякі рослини розмножуються спорами” є А. щодо думки “жодна рослина не розмножується спорами”. Взаємовідношення таких висловлювань за значенням істинності характеризується законом виключеного третього. 3). Необхідність вибору між двома можливостями, що виключають одна одну [148, с. 17].

Альтернативне навчання (*alternance training*) – освіта або навчання, в рамках якого періоди навчання в навчальному закладі або центрі чергуються з навчанням на робочому місці (з періодичністю в тиждень, місяць або рік) [140].

Альтернаційна культура (від лат. *alternation* – чергування, зміна) – культура безпосередньо пов'язана із високою фрагментарністю, невпорядкованістю сприйняття інформаційних потоків, різноманітністю й водночас повною різноманітністю інформації, збільшенням кількості справ і професійних проєктів, якими один фахівець займається одночасно, у результаті чого формується навичка сприйняття її фрагментами, сегментами, кліпами, кадрами [151].

Альтернаційне мислення (кліпове, креативне) – процес відображення множини різноманітних властивостей об'єктів без урахування зв'язків між ними, що характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, різноманітністю інформації, високою швидкістю переключення фрагментів інформації, відсутністю цілісної картини сприйняття навколишнього світу [96].

Аналогія (від грецьк. *ὁμοία* – відповідність, подібність) – міркування, в якому робиться висновок про наявність деякої ознаки у досліджуваного одиничного предмета (ситуації, події) на підставі його подібності за суттєвими рисами з іншим одиничним предметом (ситуацією, подією) [148, с. 21].

Андрагогіка (грец. *άνδρος* – доросла людина і *αγωγή* – керівництво, виховання) – педагогіка дорослих, одна з педагогічних наук, яка займається дослідженням проблем освіти, самоосвіти й виховання дорослих [11, с. 31].

Андрагогічна компетентність – готовність до роботи з дорослою аудиторією, вміння визначати освітні потреби й запити вчителів, урахувати особливості мотивації, процесу навчання, групової динаміки дорослої аудиторії, застосовувати технології модерації, фасилітації, менторства, залучати аудиторію до інтерактивної взаємодії в процесі навчання, визначати результати навчання, спонукати аудиторію до рефлексії [137].

Анімація – створення рухомих зображень на екрані дисплея шляхом відображення декількох нерухомих картинок для створення ефекту руху [144].

Анкетування (від франц. *enquete*, букв. – розслідування) – один із засобів письмового (іноді й усного) опитування значної кількості учнів за певною схемою – анкетною або опитувальним листом [11, с. 31].

Анотування – процес аналітико-синтетичного опрацювання інформації, мета якого – отримання узагальненої характеристики документа, що виражає логічну структуру і зміст. Анотації використовуються для стислої характеристики наукової статті, монографії, дисертації тощо. А також у видавничій, інформаційній та бібліографічній діяльності [2].

Архів – 1). Сховище документів, організація або її структурний підрозділ, що здійснює прийом і зберігання архівних документів з метою їх подальшого використання. 2). Файл, який був стиснутий (ущільнений, упакований) для зменшення займаного ним на носіях інформації простору. Для створення архівів потрібної інформації звичайно використовуються програми-архіватори, такі як ZIP, PKZIP, Tar, RAR або Staffit [144].

Архіватор (комп) – програма стиснення текстових, графічних та інших файлів (наприклад, ZIP, RAR та ін. [144].

Асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо [90].

Асоціація (лат. associatio – об'єднання, від associō – з'єдную) – форма об'єднання людей для співпраці заради досягнення певної спільної мети [148, с. 40].

Атестація педагогічних і керівних кадрів – комплексне оцінювання рівня кваліфікації, педагогічного професіоналізму і продуктивності діяльності працівників освітніх навчальних закладів. Проведення атестації стимулює професійний і особистий розвиток працівників, сприяє підвищенню їхнього внеску в досягнення результатів роботи установи [86].

Атестація працівників – процедура оцінки професійного рівня працівників щодо кваліфікаційних вимог і посадових обов'язків, проведення оцінки їх професійного рівня [112].

Аудіовізуальний (електронний) засіб масової інформації – організація, яка надає для масового приймання споживачами аудіовізуальну інформацію, передану у вигляді електричних сигналів і прийняту за допомогою побутових електронних пристроїв [114].

Аудіовізуальний твір – частина телерадіопрограми, яка є об'єктом авторського права, має певну тривалість, авторську назву і власну концепцію, складається з епізодів або цілісних авторських творів, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними чи звуковими засобами та яка є результатом спільної діяльності авторів, виконавців і виробників [114].

Аудіовізуальні засоби навчання – це технічні засоби і медіа тексти, призначені для зорового, слухового впливу й сприйняття в навчальному процесі [40].

Аудіовізуальні технології навчання – це способи побудови діяльності із застосуванням аудіовізуальних засобів для досягнення педагогічних цілей [40].

Аудіоконференція – голосове спілкування декількох осіб, що перебувають на різних географічних широтах, за допомогою використання системи комунікацій, комп'ютерних технологій або телефону [40].

Аутсорсинг – передача компанією для виконання певних функцій стороннім підрядникам, що спеціалізуються в цій сфері. Найбільш поширеними видами аутсорсингу є аутсорсинг інформаційних технологій, зокрема робіт зі створення та супроводу програмних продуктів, бухгалтерський аутсорсинг, юридичний, кадровий, маркетинг, реклама, прибирання приміщень, аутсорсинг експлуатації об'єктів та ін. Інакше кажучи, аутсорсинг – це виконання сторонньою організацією певних завдань або деяких бізнес-процесів, що зазвичай не є профільними для бізнесу компанії, але в той же час є необхідними для повноцінного функціонування бізнесу; це спосіб оптимізації діяльності підприємств за рахунок зосередження зусиль на основному предметі діяльності і передачі непрофільних функцій і корпоративних ролей зовнішнім спеціалізованим компаніям; різновид кооперування [22].

Б

Баддінг (від англ. *buddying* – партнер; приятель; той, що подає надію; багатообіцяючий; перспективний) – метод навчання педагогів на робочому місці (один із методів корпоративного навчання), різновид наставництва, основна мета якого полягає в психологічній підтримці, включенні педагогічного працівника в процес діяльності іншого педагога. За фахівцем закріплюється «buddy», тобто партнер (товариш, приятель), завдання якого полягає у встановленні постійного і чесного зворотного зв'язку щодо дій і рішень конкретного співробітника в період засвоєння нових навичок, а потім – під час виконання поточних професійних обов'язків [152].

База даних – іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у визначеній предметній сфері [109].

База знань – масив інформації у формі, придатній до логічної і смислової обробки відповідними програмними засобами [109].

Безперервна освіта (освіта впродовж життя) – 1) філософсько-педагогічна концепція, згідно з якою освіта розглядається як процес, що охоплює все життя людини; 2) освітня практика як неперервне цілеспрямоване освоєння людиною соціокультурного досвіду з використанням всіх ланок освітньої системи; 3) принципи організації освіти, освітньої практики [20].

Безперервний професійний розвиток – це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності [110].

Бенчмаркінг (з англ. benchmark – початок відліку, еталонне порівняння, критерій) – стандарт, за яким можна проводити вимір чого-небудь, давати йому оцінку [10, с. 65].

Бенчмаркінг в освіті – один з інструментів педагогічного маркетингу, складний систематичний процес, який полягає в дослідженні конкретного продукту, послуги чи способу діяльності закладу освіти для їх подальшого порівняння з подібним продуктом, послугою чи способом діяльності іншого закладу освіти, щоб перейняти кращий досвід та вдосконалити власні продукт, послугу чи спосіб діяльності. З позиції маркетингу, бенчмаркінг – визнаний та дозволений інструмент досягнення мети та реалізації стратегій закладу, заснований на детальному вивченні конкурентного середовища та впровадження модифікованого досвіду закладів освіти задля безперервного вдосконалення своєї діяльності [84].

Біхевіористичний (або поведінковий) підхід – орієнтований на зміну не стільки свідомості людей, скільки їх поведінки.

Блог – (англ. blog, від web log, «мережний журнал або щоденник подій») – вебсайт, основний зміст якого – записи, що додаються регулярно, зображення або мультимедіа. Мережний щоденник, у якому відвідувачі можуть коментувати записи автора [144].

Блогер – (англ. *blogger*) особа, яка є автором блога [41].

Блогінг – один з інструментів педагогічного маркетингу, що передбачає мистецтво публікації, просування та розвитку ідей в Інтернеті. У педагогіці його визначають як сукупність дій суб'єкта в межах ведення ним електронного щоденника (блогу), що здійснюється з певною періодичністю та використовується з метою вираження своєї думки з приводу певної теми, події, суб'єктів, а також привертання уваги до цієї думки інших учасників блогосфери [146, с. 38].

Блогосфера (від. англ. *blogosphere*) – 1). Віртуальне співтовариство укладачів і читачів блогів, а також компоненти контенту, об'єднані засобами електронних комунікацій. 2). Сукупність усіх блогів мережі. За авторським складом блоги можуть бути особистими, груповими (корпоративними, клубними...) або суспільними (відкритими). За змістом – тематичними або загальними [144].

Браузер – навігатор World Wide Web. Засіб для перегляду веб-сторінок у мережі Інтернет. Клієнтська програма-контейнер, що дає можливість користувачеві читати гіпертекстові (hypertext) документи і переміщатися між ними (шляхом навігації в системі веб-адрес – гіперпосилання) [144].

В

Веб-документ – складова частина web-сайту. Фізично є html-файлом. Може містити текст, зображення, JAVA аплети і інші веб-елементи. Сторінка може бути статичною або динамічно генерованою. В разі використання фреймів кожен фрейм вважається окремою сторінкою [39].

Вебінар (англ. *webinar*) – 1) різновид Web-конференції, що передбачає «одностороннє» мовлення спікера і мінімальний зворотний зв'язок з аудиторією; 2) спосіб організації зустрічей онлайн, формат проведення семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою Інтернету [7].

Веб-квест освітній – це сайт в Інтернеті, з яким працюють учні, виконуючи те або інше навчальне завдання. Розробляються такі веб-квести для максимальної інтеграції Інтернету в різні навчальні предмети на різних рівнях освіти. Вони охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути і міжпредметними. Розрізняють два типи веб-квестів: для короткочасної (мета: поглиблення знань та їх інтеграція, розраховані на одне–три заняття) і тривалої роботи (мета: поглиблення й перетворення знань учнів, розраховані на тривалий термін – можливо, на семестр або навчальний рік). Особливістю освітніх веб-квестів є те, що частина або вся інформація для самостійної або групової роботи учнів з ним міститься на різних вебсайтах. Крім того, результатом роботи з веб-квестом є публікація робіт учнів у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів (локально або в Інтернеті) [144].

Веб-конференція – 1) служба Інтернет, яка дозволяє користувачу розміщувати свої повідомлення з певної тематики для перегляду і відповіді іншим користувачам Інтернет; 2) є ієрархічною структурою, кожний вузол якої, котрий одержав нове повідомлення, передає його всім вузлам, з якими він обмінюється новинами [40].

Веб-портал освітній – 1) одна або кілька логічно пов'язаних між собою веб-сторінок освітнього змісту, що розташовуються в мережі Інтернет, мають унікальну адресу і сприймаються користувачами як єдине ціле; 2) Інтернет-ресурс, що надає користувачам низку освітніх послуг та Інтернет-сервіси, що функціонують в його рамках; 3) спеціально розроблений вебсайт, який надає здобувачам освіти і педагогам доступ до навчального та науково-методичного забезпечення освітнього процесу [39].

Веб-ресурси навчальних дисциплін (програм), у тому числі дистанційні курси – систематизоване зібрання інформації та засобів навчально-методичного характеру, необхідних для засвоєння навчальних дисциплін (програм), яке доступне через Інтернет (локальну мережу) за допомогою веб-браузера та/або інших доступних користувачеві програмних засобів [90].

Вебсайт – сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси вебсайту і (або) облікового запису власника цього вебсайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом [104].

Вебсайт – являє собою простір, що адресується загальним доменним ім'ям (IP-address), який містить різні види контенту (зв'язані веб-сторінки, графічні, відео- і бінарні файли та ін.), розташованого на веб-серверах. Існують різні типи вебсайтів: домашні сторінки користувачів; інформаційні сайти й портали, комерційні, представницькі та ін. [144] .

Веб-середовище дистанційного навчання – системно організована сукупність веб-ресурсів навчальних дисциплін (програм), програмного забезпечення управління веб-ресурсами, засобів взаємодії суб'єктів дистанційного навчання та управління дистанційним навчанням [90].

Веб-сторінка – складова частина вебсайту, що може містити дані, електронну (цифрову) інформацію, інші об'єкти авторського права і (або) суміжних прав тощо [104].

Веб-технології – комплекс технічних, комунікаційних, програмних методів вирішення завдань організації спільної діяльності користувачів із застосуванням мережі Інтернет [39].

Взаємодія – своєрідне втілення зв'язків, взаємин між людьми, які, виконуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху у розв'язанні поставлених задач [135].

Вид професійної діяльності – сукупність видів трудової діяльності, що мають спільну інтеграційну основу та передбачають подібний перелік компетентностей (здатностей) для їх виконання [65].

Вид трудової діяльності – складова частина виду професійної діяльності, сформована цілісним набором трудових функцій та необхідних для їх виконання компетентностей [65].

Викладацька діяльність – див. *діяльність викладацька*.

Викладач професійної освіти (teacherin VET) – особа, функції якої полягають у передачі знань або досвіду студентам чи учням професійної школи, чи навчального центру [140, с. 10].

Виробнича екскурсія – одна з форм навчання учнів, що передбачає організований вихід за межі навчального закладу для спостереження явищ сучасного виробництва, які вивчаються в природних умовах [1].

Виробнича операція – відособлена частина виробничого процесу, яка виконується одним робітником або групою робітників на певному робочому місці або ділянці виробництва при використанні певних знарядь праці [88].

Відеоблог – блог, основним змістом якого є представлення у вигляді відеофайлів [40].

Відеоінформація – інформація, що представляється у формі відеофрагментів (відеороликів), тобто наборів послідовно виведених один за одним взаємозалежних зображень-кадрів (відеокадрів) [144].

Відеоколекція – вид навчальних матеріалів, запропонований як неінтерактивний відеоряд [40].

Відеоконференція – методологія проведення нарад і дискусій між групами віддалених користувачів із використанням трансляції зображення та звуку в середовищі Інтернет [144].

Відкритий доступ (англ. open access) – безкоштовний, постійний, повнотекстовий доступ у режимі реального часу до наукових та навчальних матеріалів, що реалізовується для будь-якого користувача у глобальній інформаційній мережі [7].

Візуальні засоби навчання – технічні засоби і медіатексти, призначені для зорового впливу й сприйняття в навчальному процесі [40].

Вікі – загальнодоступна дошка оголошень на базі веб. Легко доступний веб-вузол, комунікаційний інструмент, який дає змогу користувачам вільно і оперативно обмінюватися інформацією та вести колективну роботу шляхом публікування і редагування веб-сторінок на цьому веб-вузлі за допомогою Інтернету [144].

ВікіВікі (англ. WikiWiki) – соціальний сервіс, що дозволяє кожному користувачу простими засобами створювати та редагувати текст сайту (писати, вносити зміни, видаляти, створювати посилання на нові статті) і відразу розміщати його на сервері в Інтернеті [7].

Віртуалізація – дистанційна, уявна, образна передача і сприймання наукового знання, духовно-ціннісних, організаційних і діяльнісних засад професійної освіти.

Віртуальна аудиторія – це багато віддалених один від одного робочих місць тих, хто навчається, і викладачів, об'єднаних за допомогою телекомунікацій і мережевих комп'ютерних технологій для здійснення навчальних процедур під час вивчення певного курсу й взаємодії один з іншим [40].

Віртуальна лабораторія – заміна речовинно-енергетичних випробувань нових технічних пристроїв і технологій, а також їх окремих вузлів, систем і блоків контрольними маніпуляціями з їх інформаційними (графічними, об'ємними або цифровими) віртуальними «копіями» (аналогами) [40].

Віртуальна методична система – це різновид методичної системи, в якій зміст навчання, що упорядковується віртуальною педагогічною технологією, не обмежується виключно стандартизованими освітніми вимогами, а передбачає можливість гнучкого, за вибором учасників навчального процесу, свого теоретично необмеженого доповнення (розвитку), використовуючи для цього наявні ресурси віртуального навчального середовища, а також навчальні ресурси, які безпосередньо створюються його учасниками в процесі навчання [40].

Віртуальне навчальне середовище – це штучно і цілеспрямовано побудований імітаційно-формульальний, навчально-пізнавальний, організаційно-технологічний та інформаційно-комунікаційний простір, у якому розгортається ВПН і створені необхідні та доступні умови щодо ефективного досягнення цілей навчання і виховання [40].

Віртуальне навчання – процес і результат взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу, що супроводжується ство-

ренням ними віртуального освітнього простору, специфіка якого визначається цими суб'єктами. Основним ефектом, завдяки якому реалізується В.Н., є ефект присутності (занурення у віртуальну реальність). Системи віртуальної реальності дають змогу бачити, чути і відчувати навколишній віртуальний світ, синтезований комп'ютером. ВН тісно пов'язана з дистанційною освітою, але не обмежується нею [39].

Віртуальне спілкування – спілкування з віртуальним співрозмовником у віртуальному просторі за допомогою електронних засобів, що з'явилося наприкінці ХХ століття завдяки розвитку комп'ютерних технологій [8].

Віртуальний кабінет – створене з використанням хмарних технологій віртуальне середовище для співпраці та комунікації педагогів з метою підвищення якості навчально-виховного процесу, майстерності педагогів та розвитку здібностей учнів [39].

Віртуальні навчальні спільноти (англ. virtual learning communities) – спільноти, в яких панує атмосфера навчання, контекст якої забезпечує належну систему підтримки, а задіяні навчальні процеси здійснюються через діалог і колаборативне формування знань, набуваючи, генеруючи, аналізуючи і структуруючи інформацію [39].

Віртуальні освітні спільноти – групи людей, учасників освітнього процесу, яких об'єднують спільні інтереси, ініціативи, взаємодії, пов'язані з освітніми цілями й освітнім контентом, які постійно і тривалий час спілкуються, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, загальні сервіси і програмне забезпечення, дотримуючись належних норм поведінки у віртуальному просторі [39].

Воркшоп (англ. workshop – майстерня, цех) – 1) це колективний метод навчання, що передбачає активну участь учасників, а не ведучого; 2) один із сучасних методів підвищення кваліфікації педагогів із доведеною ефективністю, основна ідея якого полягає в активності й самостійності усіх учасників з акцентом на здобуття ними динамічного знання; інтенсивний навчальний захід, під час якого учасники навчаються насамперед завдяки

власній активній роботі, в центрі уваги – самостійне навчання й інтенсивна групова взаємодія; головний акцент – отримання динамічного знання; учасники самі можуть визначати цілі навчання; вони поділяють з ведучим відповідальність за свій навчальний процес [150, с. 13–14].

Г

Гаджет (приладдя, пристрій) – штукавина, прибабмас, наворот. Технічна новинка [144].

Геймифікація (ігрофікація) – застосування підходів, що використовуються в комп'ютерних іграх для залучення більшої кількості гравців, у неігрових процесах: нагороди, бейджи, рівні майстерності [83, с. 41].

Гіперпосилання – формалізований відповідно до стандартів мережі Інтернет запис адреси вебсайту або його частини (веб-сторінки, даних). У разі, якщо гіперпосилання адресує до частини вебсайту (веб-сторінки), то, крім домену і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом, воно може містити додаткові записи про каталоги або виклики і умови доступу до веб-сторінки, що може бути відтворена або збережена на пристроях, які можуть зчитувати та відтворювати електронну (цифрову) інформацію з використанням мережі Інтернет [104].

Гіпертекст – окумент, що містить зв'язки з іншими документами, або внутрішні зв'язки. Гіпертекстовий документ є спеціальним чином розміщеною текстовою інформацією. При відображенні гіпертекстових документів окремі елементи тексту можуть служити посиланнями на інші документи. Механізм посилань, що доповнює текстову інформацію, є невід'ємною частиною гіпертексту. Веб-сторінки, як правило, є гіпертекстовими документами, написаними з використанням мови гіпертекстової розмітки HTML [39].

Глобальна компетентність (англ. global competence) – ключова соціальна компетентність, що характеризує взаємодію людини зі світом, суспільством, соціумом, іншими людьми [37, с. 33].

Глобальна освіта (англ. global education) – це система виховання і навчання особистості, зорієнтована на формування планетарної свідомості, здатності діяти як «житель планети Земля» і нести за неї відповідальність [37, с. 33].

Гнучкість навиків – раціональне виконання трудових дій у різних виробничих ситуаціях [29].

Готовність педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти до розроблення SMART-комплексів – складне професійно-особистісне утворення, що спрямоване на підвищення рівня власної професійної компетентності, розвиток професійно значущих якостей відповідно до вимог цифровізації освіти, умов професійної діяльності в інформаційно-освітньому середовищі ЗП(ПТ)О та власної програми розвитку, процесу [118, С. 159].

Готовність учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до проєктного навчання – цілісне внутрішнє особистісне утворення, що характеризується здатністю учнів до самостійного отримання необхідних знань, індивідуального та групового виконання пізнавальних, дослідницьких, конструкторських та інших завдань, що завершуються створенням освітніх продуктів [54].

Грант – фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту [108].

Групові проєкти – виявлення, дослідницький пошук та вирішення групою здобувачів значимої для них проблеми/задачі з метою одержання реального результату [85].

Д

Дебрифінг – один із методів реалізації зворотного зв'язку на завершальному етапі інтерактивного заняття [85].

Депозитарій електронних ресурсів – забезпечує зосередження в одному місці сучасних ЕОР з можливістю надання доступу до них через технічні засоби, у тому числі в інформаційних мережах (як локальних, так і глобальних) [93].

Державна кваліфікаційна атестація – вихідний контроль, який включає кваліфікаційну пробну роботу відповідного кваліфікаційного рівня (за вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) та державний іспит або захист дипломної роботи чи творчого проекту [96].

Дистанційна освіта (англ. distance education (learning)) – цілеспрямоване й методично організоване керівництво навчально-пізнавальною діяльністю осіб, що перебувають на відстані від освітнього центру, здійснюване за допомогою електронних і традиційних засобів зв'язку. Процес отримання знань, умінь і навичок за допомогою спеціалізованого освітнього середовища, побудованого на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує обмін навчальною інформацією на відстані й реалізовує систему супроводу та адміністрування навчального процесу [144]. *Див. дистанційна форма навчання, дистанційна форма навчання в закладах П(ПТ)О, електронна освіта.*

Дистанційна форма навчання – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається, в основному, за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [110].

Дистанційна форма навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти – форма організації навчального процесу у закладах освіти, яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або ос-

вітньо-кваліфікаційний рівень. Дистанційна форма навчання в закладах професійнох (професійно-технічної) освіти запроваджується відповідно до рішення педагогічної ради, погодженого з органом управління освітою, у сфері управління якого перебуває відповідний навчальний заклад (для навчальних закладів комунальної та державної форми власності), та за наявності кадрового і системотехнічного забезпечення, визначеного згідно з Положенням про дистанційне навчання [90].

Дистанційний курс – інформаційний продукт, який є достатнім для дистанційного навчання за окремими навчальними дисциплінами. Існують дистанційні курси різних типів. Дистанційний курс дисципліни має містити все те, що необхідно для вивчення цього курсу дистанційно: навчальну програму курсу або окремі її елементи, написані на доступному для здобувача освіти рівні, планування діяльності здобувача впродовж вивчення курсу, тести, теми для обговорення в чаті тощо. ДК не є електронним підручником, проте дистанційний курс може не включати електронний підручник. Їх головною відмінністю є інтерактивності процесу навчання [39].

Диференціація навчання – це створення таких умов, за яких кожен здобувач міг би повноцінно оволодівати змістом навчального матеріалу, гармонійно розвивався відповідно до своїх індивідуальних можливостей, схильностей, інтересів, формувався б як індивід з його специфічними особливостями. Застосування диференціації навчання залежить, насамперед, від великого бажання майстра виробничого навчання навчити кожного здобувача, незалежно від його розумових здібностей, безпосередньо на кожному уроці [29].

Діагностування – діяльність зі встановлення та вивчення ознак, що характеризують стан будь-яких систем, для передбачення можливих відхилень і запобігання порушень нормально-го режиму їх роботи [48].

Ділова гра – це форма відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності майбутнього фахівця, моделювання відносин, характерних для цієї діяльності [85].

Діяльність – полягає у тому, що в результаті навчання той, хто навчається, набуває знань, які необхідні для оволодіння професійними знаннями і вміннями, що поставлені метою навчання [51].

Діяльність викладацька – діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо) та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору [110].

Діяльність науково-педагогічна – педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю [108].

Діяльність освітня – діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті [110].

Діяльність педагогічна – інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей [110].

Договір про здобуття професійної освіти за дуальною формою – тристороння угода, яка укладається у письмовій формі та регламентує відносини між здобувачем освіти, закладом освіти та суб'єктом господарювання з метою організації та провадження дуальної форми здобуття освіти [91].

Домен – частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється [115].

Домен.UA – домен верхнього рівня ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, створений на основі кодування назв країн відповідно до міжнародних стандартів, для обслуговування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет [115].

Допрофесійна підготовка – це здобуття початкових професійних знань, умінь особами, які раніше не мали робітничої професії [113].

Дорадництво (консультування) педагогічне – особливий різновид взаємодії між консультантом (викладачем, методистом, керівником навчального закладу, науковцем тощо) і об'єктом консультування, що спрямований на виявлення труднощів, проблем, координації інноваційних аспектів у професійно-педагогічній діяльності та у взаємодії учасників навчально-виховного процесу, внесення позитивних змін [121, с. 198].

Дорожня карта для роботодавців з упровадження дуальної форми здобуття освіти – це побудований за принципом Деминга-Шухарта алгоритм дій представників суб'єктів господарювання, які беруть безпосередню участь у практичній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників на робочих місцях підприємств щодо управління цим процесом і досягнення успішних результатів запровадження дуальної форми здобуття освіти. Вона містить основні заходи та процедури, які доцільно здійснювати на кожному з етапів її реалізації (планування, виконання, контролю та коригування), а також їхніх можливих виконавців [57].

Дуальна форма навчання – спосіб здобуття професійної освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття відповідної кваліфікації на основі договору про здобуття професійної освіти за дуальною формою [91].

Е

Едукологія (англ. *educologi* – наука про освіту; лат. *educō* – навчаю, *logos* – наука, вчення) – комплексна наука про освіту, що розглядає всі явища у сфері освіти у їх цілісності, у той час, коли окремі її галузі (субдисципліни) – педагогіка, андрагогіка, геронтологіка тощо, досліджують різні окремі аспекти феномену освіти [37, с. 50–51].

Експеримент педагогічний – науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах. При цьому встановлюється залежність між тим чи іншим впливом або умовою навчання та виховання і його результатом [11, с. 152].

Експериментальний педагогічний майданчик – затверджений відповідним органом державного управління освітою дошкільний, середній загальноосвітній, інтернатний, професійний, позашкільний, вищий або інший заклад освіти, його підрозділ, на базі якого відпрацьовуються нові соціально значущі педагогічні й наукові ідеї, технології та визначається їхня ефективність [11, с. 153].

Екстернатна форма навчання – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, а оцінювання результатів навчання та присудження освітньої кваліфікації здійснюються відповідно до законодавства [110].

Електронна (віртуальна) лабораторія – електронне середовище, яке дозволяє створювати і досліджувати предметні моделі реальних явищ [40].

Електронна (цифрова) інформація – аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організації мовлення, що знаходяться в електронній (цифровій) формі, придатній для зчитування і відтворення комп'ютером, які можуть існувати і (або) зберігатися у вигляді одного або декіль-

кох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет, а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням мережі Інтернет [104].

Електронна бібліотека – 1) розподілена інформаційна система, що дозволяє надійно накопичувати, зберігати й ефективно використовувати різноманітні колекції електронних документів у зручному для користувачів вигляді через глобальні мережі передачі даних; 2) сукупність електронних книг, які розміщені на одному або декількох мережевих серверах; 3) програмний комплекс, що забезпечує можливість накопичення і надання користувачеві на основі засобів ІКТ повнотекстових електронних інформаційних ресурсів, забезпечений власною системою документування і безпеки [40].

Електронна версія друкованого видання – електронне видання, що відтворює друковане видання, зберігаючи розміщення на сторінці тексту ілюстрацій, посилань, приміток тощо [93].

Електронна дошка – це комп'ютерний додаток, що оперує разом із графічними або текстовими зображеннями, дозволяє декільком користувачам на різних комп'ютерах, що входять в єдину мережу, оперувати з одним і тим самим зображенням [40].

Електронна книга – книга, представлена на електронному носії інформації [144].

Електронна освіта (е-освіта, англ. e-learning, e-education) – *див. дистанційна освіта*. Поняття «e-learning» та «e-education» означають процес дистанційної освіти в електронному середовищі й охоплюють широкий спектр застосувань і процесів, таких, як навчання, що базується на веб-технологіях і комп'ютерних технологіях, віртуальні класи, що надають можливість сумісного навчання, та ін. [144].

Електронна педагогіка – досліджує створення та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення [7].

Електронна публікація – це взаємопов'язана за формою і змістом сукупність даних (тексту, статичних або динамічних зо-

бражень, аудіо записів та ін.), створена, відредагована і відформатована за допомогою програмних додатків, текстових, графічних або аудіо/відео редакторів на машинному носії або в пам'яті комп'ютера у цифровій формі, що оприлюднюється, і призначена для сприйняття цільовою аудиторією користувачів за допомогою спеціальних апаратних та програмних засобів [39].

Електронне видання – документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості, містить інформацію у форматі електронних даних чи програм (або їх комбінації), для використання якого потрібні цифрові пристрої [93].

Електронне навчання (англ. e-learning (elearning)) – навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [140, с. 11]. *Див. електронна освіта.*

Електронний довідник – електронне довідкове видання прикладного характеру, побудоване в систематичному порядку, призначене для швидкого пошуку певних відомостей [93].

Електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною [39].

Електронний документообіг установи – обіг службових електронних документів з моменту їх створення або одержання до завершення виконання, відправлення, знищення або передавання до архіву [17].

Електронний засіб масової інформації – див. аудіовізуальний (електронний) засіб масової інформації.

Електронний лабораторний практикум – електронне практичне видання, що містить завдання практичного змісту, моделі природних та/або штучних об'єктів, процесів і явищ із застосуванням засобів комп'ютерної візуалізації [93].

Електронний навчальний курс – комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням технологій дистанційного навчання, що реалізується засобами ІКТ, у якому навчальний матеріал подається у структурованому вигляді [39].

Електронний навчальний посібник – електронне навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник [93].

Електронний навчально-методичний комплекс (ЕНМК) – структурована сукупність електронних освітніх ресурсів, що містять взаємопов'язаний освітній контент і призначені для спільного використання в освітньому процесі. Типова структура ЕНМК охоплює: електронні навчально-методичні матеріали; теоретичний матеріал (електронний курс лекцій або електронний підручник); електронний практикум; навчальні пакети прикладних програм; програмні засоби контролю знань; додаткові навчально-довідкові матеріали [39].

Електронний освітній ресурс (ЕОР) – засіб навчання на цифрових носіях будь-якого типу або розміщені в інформаційно-телекомунікаційних системах, які відтворюються за допомогою електронних технічних засобів і застосовуються в освітньому процесі [93].

Електронний підручник (посібник) – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію. Складовими частинами е-підручника є емпіричні, теоретичні, практичні та демонстраційні компоненти, засоби пошуку, відображення, перевірки знань тощо. Зміст електронного підручника повинен відповідати: стандарту освіти, типовій освітній (навчальній) програмі, затвердженій МОН; відповідати сучасним науковим результатам; забезпечувати повноту розкриття основних наукових положень, використання загальноприйнятої наукової термінології, актуальних відомостей та даних [110; 92].

Електронний практикум – електронне навчальне видання, що містить сукупність практичних завдань та/або вправ із певного навчального предмета, дисципліни, які сприяють формуванню компетентностей та містять інтерактивні елементи [93].

Електронний робочий зошит – електронне практичне видання, що містить дидактичний матеріал і сприяє самостійній роботі учня під час освоєння навчального предмета [93].

Електронний словник – електронне довідкове видання, що містить упорядкований перелік мовних одиниць (слів, словосполучень, термінів, фразеологізмів тощо) з відомостями про їх значення, вживання, будову, походження тощо [93].

Електронні дидактичні демонстраційні матеріали – електронні матеріали (статичні та динамічні двовимірні та тривимірні моделі, мапи, креслення, схеми, репродукції, інші допоміжні ілюстративні матеріали, відео- й аудіозаписи тощо), що можуть використовуватись як допоміжні в освітньому процесі [93].

Електронні методичні рекомендації – електронне практичне видання з певної теми, розділу або питання навчального предмета, дисципліни, курсу, роду практичної діяльності з методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт, а також заходів [93].

Електронні тести – тести, які зберігаються, обробляються і пропонуються тестованому за допомогою комп'ютерної і телекомунікаційної техніки [40].

Електронно-навчальний ресурс – це інформаційний навчальний ресурс, що зберігається і передається в електронній формі, найбільш загальне поняття, що відноситься до електронного інформаційного об'єкту, призначеного для використання в освіті [40].

Емпіричний процес навчання (навчання через досвід) – процес оптимізації навчання за рахунок об'єднання позитивних ознак біхевіористичного та когнітивного підходів [36].

Є

Європейський Фонд Освіти (ЄФО) (European Training Foundation) – спеціалізована інституція Європейського Союзу. Створена в 1990 році у м. Турин (Італія) з метою розвитку систем освіти і навчання в країнах-партнерах ЄС [140, с. 14].

Європейський центр розвитку професійного навчання (European Center for the Development of Professional Training – CEDEFOP) – інституція Європейського Союзу, яка має на меті підтримку розвитку європейської політики у сфері професійної освіти і навчання. Центр надає експертну допомогу Європейській Комісії, країнам-членам ЄС і соціальним партнерам у впровадженні політики у сфері професійної освіти і навчання (VET) [140, с. 14–15].

Єдина державна електронна база з питань освіти – автоматизована система, функціями якої є збір, верифікація, оброблення, зберігання та захист інформації про систему освіти [110].

З

Забезпечення якості – сукупність процедур, що застосовуються на інституційному (внутрішньому) та національному і міжнародному (зовнішньому) рівнях для якісної реалізації освітніх/навчальних програм і присудження кваліфікацій [76, с. 27–28].

Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної сфери, є важливими для успішної професійної та соціальної діяльності особи [65].

Заклад освіти – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність [110].

Заклад професійної (професійно-технічної) освіти – заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійній (професійно-технічній) освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я [113].

Заочна форма навчання – це спосіб організації навчання здобувачів освіти шляхом поєднання очної форми освіти під час короткочасних сесій і самостійного оволодіння освітньою програмою у проміжку між ними [110].

Засновник закладу освіти – орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа, рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад освіти або які в інший спосіб відповідно до законодавства набули прав і обов'язків засновника [110].

Засоби інформатизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі і мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій [109].

Засоби навчання – будь-які засоби, прилади, обладнання та устаткування, що використовуються для передачі інформації в процесі навчання. Синонімами терміна «засоби навчання» часто виступають поняття «дидактичні засоби», «навчальне обладнання (educational facilities)», «засоби викладання (instructional media)», «аудіо-відео засоби (audiovisual aids)», «наочний матеріал (sight materials)», «матеріали для навчання (educational materials)», «матеріали для викладання (instructional materials)», «навчальна техніка (educational technology)», які використовуються залежно від контексту пед. ситуації [24, с. 313].

Здібності педагогічні – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення. П. з. насамперед передбачають відповідну спрямованість особи (світоглядну, політичну, моральну); ділові якості (спеціальні педагогічні уміння, навички, досвід); риси характеру (вміння спілкуватися з дітьми, підлітками, емоційна врівноваженість) [11, с.182].

Здобувач освіти – вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти [110].

Зміст професійного навчання – педагогічно обґрунтована, логічно упорядкована та текстуально зафіксована в навчальних програмах наукова та технічна інформація про навчальний матеріал, що має професійну спрямованість, представлений у згорнутому вигляді та визначає зміст навчальної діяльності педагогів і пізнавальної діяльності здобувачів для оволодіння всіма компонентами змісту професійної освіти відповідного рівня і профілю [47].

Зміст професійної освіти – система знань, умінь, навичок, рис творчої діяльності, світоглядних і поведінкових якостей особистості, що зумовлені вимогами суспільства до робітників відповідної кваліфікації та профілю і на досягнення яких мають бути спрямовані зусилля як педагогів, так і здобувачів у навчальних закладах, що забезпечують отримання професійної освіти відповідного рівня [47].

Змішане навчання – 1) формальна, структурована та логічна навчальна програма, у якій здобувачі освіти проходять хоча б частину курсів (курсу) онлайн, при цьому вони самі контролюють час, місце, ритм та послідовність виконуваних завдань; частина курсів (курсу) відбувається у фізичному навчальному просторі закладу освіти у групі з такими ж учнями та педагогом; 2) об'єднання електронного навчання з очним навчанням або автономним навчанням; 3) процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями дистанційного, електронного та мобільного навчання з метою створення гармонійного поєднання теоретичної та практичної складових процесу навчання [39].

Знання – осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні) [36].

I

Ігри – це вид діяльності в умовах штучно створених ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного або професійного досвіду, у якому формується та удосконалюється життєва або професійна позиція [36].

Ігрове навчання (едьютейнмент) – вид навчання з використанням ігор (не лише комп'ютерних, а будь-яких – рольових, дійових, рухливих, настільних), яке ґрунтується на ігровій основі [83, с. 41].

Ігрові технології (імітаційні технології навчання) – технології, що моделюють у навчальному процесі взаємини і умови реального життя або виробництва [85].

Імідж науково-педагогічного працівника (англ. image, лат. imago – образ, статуя, подоба) – у розмовному мовленні найбільш уживаним є значення «image» – «образ». У психологічному тлумаченні термін «image» – це «образ», що розглядається як сукупність не лише «матеріальних» («видимих») характеристик об'єкта, але й «ідеальних» («невидимих») його характеристик [37, с. 70].

Імідж педагога – емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу вчителя у свідомості вихованців, колег, соціального оточення, в масовій свідомості. При формуванні іміджу вчителя реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписуються йому оточенням. Зовнішній вигляд педагога може створити робочий або неробочий настрій на уроці, сприяти або перешкоджати взаєморозумінню, полегшуючи або ускладнюючи педагогічне спілкування [33].

Імітаційні методи навчання – методи активного (інтерактивного) навчання, які передбачають роботу з моделлю ситуації у процесі імітації [37, с. 71].

Імітація – організований педагогом процес відтворення максимально наближених до реальних умов виробничих або міжособистісних ситуацій [36].

Імпровізація педагогічна (від лат. Improvises – несподіваний, раптовий) – діяльність викладача або вихователя, що здійснюється в педагогічному спілкуванні без попереднього планування. Її мета – віднайдення нових підходів у конкретних умовах навчання і виховання [15, с. 121].

Індивідуалізація навчання – це система засобів, яка сприяє усвідомленню учнем своїх сильних і слабких можливостей навчання, підтримці і розвитку самобутності з метою самостійного вибору власних смислів навчання. Індивідуалізація сприяє розвитку самосвідомості, самостійності й відповідальності [88].

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план [110].

Індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання [110].

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів [110].

Індикатор – показник, за допомогою якого здійснюється моніторинг і визначається рівень прогресу щодо виконання окремих завдань стратегії та досягнення очікуваних результатів (коротко- та середньотермінових) тощо [32, с. 22].

Ініціативність (франц. initiative, від лат. initium – початок) – морально-психологічна риса особистості, яка характеризується здатністю і схильністю до активних і самостійних дій. У педагогіці – один з елементів розумового й морального виховання [11, с. 195].

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [110].

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [110].

Інклюзивне професійне (професійно-технічне) навчання – система освітніх послуг для здобуття професії або професійних навичок особами з особливими освітніми потребами, гарантованих державою [113].

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. Напрями інноваційної діяльності – *див. пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні* [106].

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у своїй роботі [18].

Інноваційна освітня технологія – сукупність інноваційних форм, методів і засобів навчання, виховання і управління, об'єднаних єдиною метою [36].

Інноваційна продукція – нові конкурентоспроможні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим Законом про інноваційну діяльність [106].

Інноваційне підприємство – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг [106].

Інноваційний провайдинг – комплексний цілісний процес формування, втілення в життя та подальшого супроводу системи заходів зі створення та просування на ринок нових товарів чи послуг, чия конкурентоспроможність ґрунтується на використанні нових наукових знань та прикладних розробок – наукоємних продуктів та послуг. Поняття інноваційного провайдингу є ширшим, ніж інноваційної діяльності, оскільки він має на меті активне формування ринку інновацій та отримання прибутку при використанні інновацій як товару [43].

Інноваційний провайдинг в освіті – неперервний процес, створення, вдосконалення і трансфер наукової та інноваційної продукції в практику роботи педагогів [43].

Інноваційний продукт – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим Законом про інноваційну діяльність [106].

Інноваційний проєкт – комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції [106].

Інноваційний проєкт пріоритетний – інноваційний проєкт, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [106].

Інноваційний урок – сучасна форма організації уроку [29].

Інноваційні педагогічні технології (як процес) – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [9].

Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [106].

Інновації в освіті – процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, пед. та управ-

лінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації [24].

Інновація – введення нового в цілі, зміст, форми та методи навчання та виховання [36].

Інновація – нововведення, що пов'язане з науково-технічним прогресом, оновленням основних фондів, удосконаленням управління, організацією виробництва та праці, економіки окремого підприємства в цілому [18, с. 125].

Інструктаж – формування виконавчих дій, які є предметом інструктування [88].

Інструктивно-технологічні карти використовують при вивченні комплексних тем програми. В них вказується технологічна послідовність, режим роботи, технологічні вимоги, засоби та раціональні способи праці, прийоми самоконтролю, учнівські норми часу, правила безпеки праці [28].

Інструкційні карти сприяють запам'ятовуванню навчально-тренувальних вправ та інформації, отриманої здобувачами при інструктуванні. На вступному інструктажі майстер докладно розглядає ці карти і сам виконує до них вправи.

Інструменти педагогічного маркетингу – засоби маркетингового впливу на споживачів освітніх послуг із метою побудови ефективних взаємозв'язків між суб'єктами освітнього ринку [146, с. 38].

Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності

Інтегративно-модульна педагогічна система професійної освіти (ІМПСПО) – поліструктурна система, компоненти якої репрезентовані знаннями багатьох наук і мають між собою прямі та зворотні зв'язки, що обумовлює їх функціонування в загальній структурі освітнього комплексу.

Інтеграція (англ. integration) – сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів [128, с. 53].

Інтелектуальна мобільність фахівця – спроможність аналізувати, оцінювати та продуктивно використовувати зростаючі потоки інформації, застосовувати свої знання та досвід для розв'язання виробничих і соціальних завдань, продукувати нові ідеї [4, с. 9].

Інтенсифікація навчального процесу (фр. intensification, від лат. intensio – напруження і facio – роблю) передбачає досягнення бажаних результатів за рахунок напруження, активізації розумових можливостей особистості [135].

Інтерактивна модель навчання – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, яка має конкурентну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [155].

Інтерактивне навчальне середовище (англ. interactive learning environment) – web-середовище, що підтримує структуровану взаємодію між членами навчальної спільноти. При використанні інтерактивних можливостей web-сайтів та web-додатків створюється специфічне пізнавальне середовище, основними характеристиками якого є інтерактивність, мультимедійність, висока швидкість обміну інформацією. Інтерактивне навчальне середовище складається із взаємопов'язаних інформаційних процесів, кожний з яких містить певний набір процедур, що реалізуються за допомогою інформаційних операцій та працює як система, функціонування кожного елементу якої підпорядковується загальній меті функціонування – одержання якісного інформаційного продукту або послуги з початкового інформаційного ресурсу відповідно до поставленого завдання [23].

Інтерактивне навчання – навчання на основі здійснення прямого та зворотного зв'язку між студентами та викладачами; забезпечення технологічного доступу до навчальної інформації

з використанням гіпертекстової технології; адаптації системи навчання до індивідуальних особливостей студентів; реалізація спілкування; можливості керування навчальною діяльністю студентів [40].

Інтерактивний режим – режим взаємодії людини і процесу обробки інформації, яка виражається в різного роду діях на цей процес, передбачуваних механізмом управління конкретної системи та провокує відповідну реакцію процесу, що відбувається [40].

Інтерактивний тренінг – методика інтерактивного навчання, яка складається із сукупності практичних вправ з моделювання реальних або віртуальних ситуацій навчального чи професійного характеру [36].

Інтерактивні технології навчання – колективна форма організації навчальної діяльності, що здійснюється з урахуванням інтересів і запитів, життєвого і професійного досвіду дорослого у формах партнерської взаємодії від суб'єктів навчального процесу [37, с. 85–86].

Інтерактивність – адекватна реакція на дії користувача (перехід до певних розділів навчального матеріалу, тобто вибір траєкторії навчання, відтворення мультимедіа, налаштування у відповідності до вимог користувача тощо) [37, с. 87].

Інтерв'ювання – форма очного проведення опитування, коли дослідник перебуває в безпосередньому контакті з респондентом [34, с. 29].

Інтервізія – форма методичного супроводу професійного розвитку фахівця; міжколегіальний спосіб навчання в групі спеціалістів, які займають рівні позиції, з метою покращення професійних навичок та ефективності роботи з клієнтами; вид групової супервізії (Інтервізія та супервізія як форми методичного супроводу професійного розвитку фахівців психологічної служби) [38].

Інтернет – всесвітня інформаційна система загального користування, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами [115].

Інтернет шахрайства – схеми, які обманюють користувачів різними способами в спробі скористатися їх власністю. Інтернет шахрайства найчастіше націлені, щоб обдурити жертву особистої власності безпосередньо, а не для отримання особистої інформації через марні обіцянки, виклик довіри, спеціальні трюки і багато іншого [23].

Інтернет-психологія – напрям у психології, що вивчає психологічні аспекти взаємодії особистості й Інтернет-середовища [23].

Інтернет-ресурси - інструментальні засоби, програмні системи й сервіси, шлюзи й вебсайти, якими розпоряджається й керує організація (підприємство) й/або які доступні йому через мережу [144].

Інтернет-сайт – набір тематично схожих електронних матеріалів, що розміщені за певною Інтернет-адресою [40].

Інтернет-сервіс – сервіс, що отримується користувачами за допомогою Інтернету [144].

Інтернет-соціалізація – взаємодія однієї особистості з іншими особистостями у Інтернет-просторі, завдяки чому відбувається збагачення досвіду людини, засвоєння соціальних норм Мережі, розширення варіативності зони розвитку [23].

Інтернет-спільнота – відносно стійка група людей, які взаємодіють за допомогою електронної пошти, соціальних мереж або миттєвих обмінів повідомленнями в професійних, освітніх або інших цілях [144].

Інтернет-технології – сукупність програмних і апаратних засобів, що є автоматизованим середовищем доставляння, обробки, зберігання, передачі й використання знань у вигляді інформації та їх (знань) дії на об'єкт [144].

Інтернет-форум – це масові представницькі збори в мережі Інтернет, віртуальна форма спілкування [40].

Інтернет-хижацтво – актом залучення неповнолітнього до невідповідних сексуальних відносин через Інтернет. Зараз хижаки можуть ініціювати і спокушати неповнолітніх до відносин шляхом використання соціальних мереж [23].

Інтерфейс – 1) засіб сполучення пристроїв обчислювальної техніки (апаратний інтерфейс), організація взаємодії людини і комп'ютерної програми (програмний інтерфейс); 2) визначена стандартами межа між взаємодіючими в інформаційному просторі об'єктами; послідовність взаємодії між об'єктами [40].

Інтерфейс користувача – комплекс програмних засобів, що забезпечують взаємодію користувача із системою [40].

Інформальна освіта – *див. освіта інформальна*.

Інформальне навчання (англ. informal learning) – навчання в процесі щоденного професійного або побутового життя, яке не є структурованим та організованим і визначеним щодо цілей та часу [140, с. 15].

Інформатизація – системно-діяльнісний процес оволодіння інформацією як ресурсом керування й розвитку за допомогою комп'ютерних засобів з метою створення інформаційного суспільства й на цій основі – подальшого продовження прогресу цивілізації [144].

Інформатизація – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [109].

Інформаційна безпека – захист інформації та інформаційних систем від несанкціонованого доступу, використання, розкриття, руйнування, модифікації або знищення [144].

Інформаційна безпека особистості – стан захищеності особистості, різноманітних соціальних груп та об'єднань людей від впливів, здатних проти їхньої волі та бажання змінювати психічні стани і психологічні характеристики людини, модифікувати її поведінку та обмежувати свободу вибору [23].

Інформаційна компетентність – це інтегративна якість особистості, що є шляхом відображення процесів відбору, за-

своєння, обробки, трансформації і генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань [40].

Інформаційна культура – 1) це складова частина загально-людської культури, що становить сукупність стійких навичок і постійного ефективного використання інформаційних технологій у своїй професійній діяльності та щоденній практиці; 2) вміння читати книги, шукати дані, осмислювати інформацію і надавати її людям; 3) здатність суспільства ефективно використовувати інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати для цієї мети передові досягнення в галузі розвитку засобів інформатизації і інформаційних технологій [40].

Інформаційна послуга – дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами [109].

Інформаційна система загального доступу – сукупність телекомунікаційних мереж та засобів для накопичення, обробки, зберігання та передавання даних [115].

Інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [109].

Інформаційна технологія навчання – педагогічна технологія, яка використовує спеціальні засоби, програмні і технічні засоби (кіно, аудіо- і відеозасоби, комп'ютери, телекомунікаційні мережі) для роботи з інформацією [40].

Інформаційне навчальне середовище – системно організована навчальним закладом сукупність організаційно-педагогічних, дидактико-психологічних, комунікаційних та програмних заходів і засобів цілеспрямованого культурного, духовного і соціального розвитку особистості [36].

Інформаційне середовище – сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки й передачі інформації, а також соціально-економічних і культурних умов реалізації процесів інформатизації [144].

Інформаційний модуль – це інформаційна одиниця, результат об'єднання порцій інформації в пакетну або ієрархічну структуру з метою формування бази даних, бази знань та для керування процесом переробки інформації [68].

Інформаційний продукт (продукція) – документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів [109].

Інформаційний ресурс – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [109].

Інформаційні технології – 1) система наукових і інженерних знань, а також методів і засобів, яка використовується для створення, збирання, пересилання, зберігання і обробки інформації в предметній галузі; 2) це сукупність методів та технічних засобів для зберігання, створення, організації, опрацювання, передавання, подання і використання інформації [40].

Інформаційні технології навчання – технології, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби (ЕОМ, аудіо, відео, кіно) [5, с. 218].

Інформаційно-комунікаційні технології – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збору, обробки, зберігання, поширення, відображення й застосування інформації на користь її користувачів за допомогою Інтернету [144].

Інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – технології створення, накопичення, зберігання та доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також забезпечення організації і супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі Інтернету [90].

Інформаційно-методичне забезпечення навчально-виховного процесу навчального закладу – забезпечення освітнього процесу необхідними науково-педагогічними, навчально-методичними, інформаційно-довідковими, інструктивно-органі-

заційними, нормативно-методичними, технічними й іншими матеріалами, які використовуються в навчально-виховному процесі конкретного навчального закладу [40].

Інформаційно-освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти – цілеспрямовано побудована інноваційна педагогічна система, створена на основі сучасних педагогічних, інформаційно-комунікаційних технологій, методів та інтеграції комп'ютерно орієнтованих засобів з інформаційно-ресурсним забезпеченням, призначена для адаптації сучасного навчально-виховного процесу до умов інформаційного суспільства [118, с. 159].

Інформаційно-психологічна безпека – характеристика, що відображає захищеність людини або групи людей від негативних інформаційно-психологічних впливів [23].

Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. За змістом інформація поділяється на такі види: інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація; інші види інформації [107].

Інформація аудіовізуальна – див. *аудіовізуальна інформація*

Інформація електронна (цифрова) – див. *електронна (цифрова) інформація*.

К

Кар'єрна компетентність – мета-вміння кваліфікованого робітника з інноваційним мисленням оперувати знаннями та інструментами, що дають можливість вирішувати, крім основного, нетипові та нестандартні кар'єрні завдання, а також ефективно вибудовувати кар'єрний шлях (траєкторію) [67].

Кардшейрінг – забезпечення у будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням технічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо) в обхід таких технічних засобів захисту, в результаті чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту [104].

Картки-завдання – дозволяють швидко запропонувати здобувачам різноманітні навчальні завдання, форми для заповнення при самостійному вивченні, закріпленні та використанні навчального матеріалу. Їх основна дидактична мета – індивідуалізація навчального процесу самонавчання, самоконтроль, саморозвиток здобувачів [28].

Кваліфікаційна пробна робота – визначення рівнів опанування здобувачами теоретичних знань і практичних умінь і навичок з виконання визначеного виду робіт відповідного рівня кваліфікації [96].

Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня [75].

Кваліфікаційні центри – суб'єкти, уповноважені на оцінювання і визнання результатів навчання осіб (зокрема, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти), присвоєння та/або підтвердження відповідних професійних кваліфікацій [110].

Кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання) [110].

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами [110].

Кваліфікація освітня – визнана закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена

відповідним документом про освіту сукупність встановлених стандартів освіти та здобутих особою результатів навчання та компетентностей [75].

Кваліфікація повна – повний перелік компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом, які особа набула та здатна продемонструвати [65].

Кваліфікація професійна – визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою результатів навчання та компетентностей, що дають змогу виконувати певний вид роботи або провадити професійну діяльність [75].

Кваліфікація часткова – частина компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом, які особа набула та здатна продемонструвати [65].

Кейс – це письмовий опис моделей реальної конкретної ситуації та дидактичний пакет завдань, необхідних учням у процесі розв'язання змодельованої професійної проблеми [37].

Кейс-випадок – короткий кейс, який розповідає про окремий випадок [37].

Кейс-вправа – надає здобувачу можливість застосувати на практиці здобуті навички. Найчастіше використовується там, де необхідно провести кількісний аналіз [37].

Кейси-тренінги – практичні вправи або дії, спрямовані на вироблення необхідних умінь, навичок чи груп компетентностей [37].

Кейс-ситуація – класичний кейс, що вимагає від здобувача аналізу ситуації [37].

Кейс-технології – технології, що дозволяють шляхом колективної творчої дискусії на прикладі конкретної правдивої ситуації, що містить у собі оригінальний практичний досвід, виробити в слухачів практичні навички [39].

Кібербезпека учасників освітнього процесу (синоніми: Інтернет-безпека, онлайн безпека, цифрова безпека) – здатність діяти в Інтернеті та інших комунікаційних середовищах (на-

приклад, мобільні мережі зв'язку) у безпечний і відповідальний спосіб. Така поведінка стосується захисту особистої інформації і репутації, включає в себе безпечні методи і засоби, щоб мінімізувати небезпеку від проблем на поведінковій основі, а не за допомогою апаратного/програмного забезпечення [23].

Кіберпростір – середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних». Кіберпростір можна розглядати як тріаду, до якої входять: 1) інформація у своєму цифровому представленні: статична (файли, записані на носії інформації) та динамічна (пакети, потоки, команди, запити тощо); 2) технічна інфраструктура: ІКТ, програмне забезпечення, бази даних та бази знань; 3) інформаційна взаємодія суб'єктів з використанням отриманої (переданої) інформації та обробки через технічну інфраструктуру [23].

Кластер (англ. cluster) – 1) група усіх предметів; cluster analysis – метод, за зразком якого групи класифікуються відповідно до певних характеристик [25, с. 127]; 2) довгострокова і стратегічно важлива ініціатива, що розробляє технології, які мають ключове значення для конкурентоспроможності Європи. Кластери відіграють помітну і активну роль у впровадженні інновацій на ринку [37, с. 91]; 3) система співпраці щільно пов'язаних і територіально близьких підприємницьких мереж та організаційних структур (виробників, постачальників, споживачів, уряду, громадських, наукових та освітніх установ, об'єктів інфраструктури, технопарків) з метою організації, раціонального використання і нарощування виробництва продукції світового рівня (інноваційної спрямованості) [147].

Кластер освітній – сукупність взаємопов'язаних установ професійної освіти, об'єднаних за галузевою ознакою і партнерськими відносинами з підприємствами галузі [59].

Коворкінг (англ. «co-working» – «спільна робота») – виокремлений у закладі освіти стимулювальний простір для спільної інноваційної роботи [45, с. 39].

Когнітивний (або пізнавальний) підхід до навчання - метод зорієнтований на розвиток свідомості.

Код QR в освіті (англ. quick response – швидкий відгук) – матричний код (двовимірний штрих-код), за яким можна віднаходити інформацію про освітні послуги [129, с. 12].

Колаборативне навчання – навчання у співпраці, в спільній роботі. Колаборативне навчання включає такі формати, як групові проекти, спільні розробки тощо. В контексті електронного навчання колаборативне навчання отримало нове трактування (computer-supported collaborative learning). Його, в першу чергу, пов'язують з використанням сервісів веб 2.0, соціальних мереж, програм, що підтримують сумісну діяльність, віртуальних спільнот із метою навчання [23].

Колективні форми методичної роботи – педагогічна рада, методичні комісії, інструктивно-методичні наради, теоретичні та практичні семінари, школи професійної майстерності, передового досвіду, науково-практичні конференції, педагогічні читання тощо [94].

Колоквіум – одна із форм навчальних занять, бесіда викладача зі здобувачами освіти з метою виявлення рівня знань [35].

Комбіноване навчання – цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання [39].

Комп'ютеризація освіти – упорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих і управлінських процесів, спрямованих на формування у системі освіти комп'ютерно-технологічної платформи процесу інформатизації освіти [24].

Комп'ютерна мережа – це група комп'ютерів, що об'єднані між собою для забезпечення спільного доступу до ресурсів і обміну інформацією [40].

Комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [104].

Комп'ютерне навчання – застосування комп'ютерів як багатофункціонального засобу навчання. Розрізняють два напрями комп'ютерного навчання: оволодіння всіма способами застосування комп'ютера як засобу навчальної діяльності; використання комп'ютера як об'єкта вивчення [117].

Комп'ютерне тестування – визначення рівня знань за допомогою комп'ютерної техніки. Призначене для автоматизації процедури контролю через діалог у системі «учень – комп'ютер». Тестові завдання вибираються зі збережених на машинах носіях бібліотек залежно від теми та рівня складності [117].

Комп'ютерні навчальні системи – комплекс засобів комп'ютерної, аудіо-, відеотехніки, мультимедіа та специфічного програмного забезпечення. Призначені для підвищення ефективності навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учня (студента), ступеня його підготовки та запису знань. Комп'ютерні навчальні системи містять інформаційну базу з вивчення певної дисципліни та засоби контролю за рівнем здобутих знань. Сучасні комп'ютерні навчальні системи мають спеціальні засоби для тестування учнів і вибору для них ефективної стратегії навчання [117].

Компетентнісний підхід – одна з провідних доктрин особистісно-діяльнісної парадигми професійної освіти. Основною метою освіти в рамках компетентнісного підходу є формування і розвиток у особистості такої інтегральної її характеристики, як компетентність [3].

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [110].

Компетентність – оцінна категорія, яка характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження [3].

Компетентність інформаційна – здатність людини завдяки наявності у неї певних знань, умінь, досвіду й інших когнітивних та абілітивних якостей ефективно оперувати інформацією з використанням, зокрема, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Компетентність професійна – на відміну від компетентності взагалі, яка визначає здатність ефективно та з позитивними результатами діяти у галузі, яка спеціально не визначається, професійна компетентність обумовлює здатність ефективно та з позитивними результатами діяти у точно визначеній професійній галузі, наприклад, обіймати певну посаду і виконувати відповідні посадові обов'язки [47].

Компетенція – галузь діяльності, в якій людина завдяки наявності у неї відповідної компетентності і, у разі потреби, спеціальних повноважень здатна ефективно діяти, досягаючи позитивних результатів. Соціальна взаємодія, наприклад, є компетенцією, що вимагає від людини, яка прагне ефективно та результативно діяти у даній галузі, наявності соціальної компетентності [75].

Комплексне методичне забезпечення – це розробка і створення оптимальної системи навчально-методичної документації і засобів навчання, необхідних для повного і якісного навчання предметів (професій) у термін, що визначено навчальним планом [88].

Комплексні роботи – формування комплексного застосування знань, умінь, навичок при виконанні комплексних навчально-виробничих робіт (технологічних процесів) [88].

Комунікація – взаємодія осіб з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності [75].

Конкуренентоспроможність працівника - сукупність якостей особи, що характеризують її здатність працювати, рівень володіння знаннями, уміннями та навичками [105].

Консалтинг (від англ. consulting – консультування) – поширена форма дорадницьких послуг, що передбачає аналіз, обґрунтування перспективи використання освітніх інновацій з урахуванням предметної галузі й запитів суб'єкта (Новій школі – новий зміст методичної діяльності [81, с. 22].

Консультавання (від лат. consultare) – в українському культурному просторі найбільше співвідноситься з терміном «дорадництво» (рада, порада) [81, с. 20].

Контент (англ. content – суть, зміст, вміст) – будь-яке інформаційно значуще наповнення інформаційної системи – тексти, графіка, мультимедіа; частина повідомлень, яка не обробляється і не змінюється в процесі передачі; змістова частина даних документу, може містити текст, зображення, відео, звук, сценарії, програми тощо [41]

Контролінг – комплексна система управління, спрямована на координацію взаємодії різних структур менеджменту та контролю їхньої ефективності, а також забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки процесів підготовки та прийняття управлінських рішень [136, с. 8].

Контроль – співвідношення досягнутих результатів із запланованими цілями навчання [27].

Концептуальна модель SMART-комплексу – інформаційно-динамічна система електронного освітнього ресурсу навчально-методичного спрямування, побудована на постійному розвитку та зміні функціональних зв'язків і відношень та складається з статичного, динамічного і середовищного компонентів. Статичним компонентом є електронний підручник, який містить основні дані, що повільно змінюються з часом, й забезпечує функціонал SMART-комплексу за умов відсутності доступу до мережі Інтернет. Динамічний компонент забезпечується хмарними сервісами, системами дистанційної освіти, групами у соціальних мережах, спеціалізованими сайтами, оскільки вико-

ристання таких сервісів дозволяє оперативно (динамічно) поновлювати навчально-дидактичні матеріали, масово залучати учасників освітнього процесу в режимі он-лайн. Середовищний компонент визначає інформаційно-освітнє середовище конкретного закладу освіти, де інформаційно-освітні новинки активно створюються, оновлюються, обговорюються й підтримуються серед педагогічних працівників й здобувачів освіти. Галузева специфіка SMART-комплексів визначається змістовим наповненням та використанням спеціального програмного забезпечення для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної і машинобудівної галузей [102]. Див.: *смарт-комплекс; готовність педагога ЗП(ПТ)О до розроблення SMART-комплексів; Методика розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників; Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної і машинобудівної галузей.*

Концепція – система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище [21].

Концепція оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти – система теоретико-методологічних і науково-методичних ідей, положень і принципів оцінювання якості підготовки фахівців, яка має свою мету, завдання, об'єкти і суб'єкти оцінювання, способи та засоби здійснення, ґрунтуються на системному, компетентнісному, особистісно-діяльнісному та кваліметричному підходах, що є основою методичної системи оцінювання цієї якості [118, с. 140].

Концепція проектного професійного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти – це система поглядів, ідей і понять, що становлять теоретичні основи проектного професійного навчання кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Вона охоплює мету, організаційно-педагогічні завдання щодо її досягнення, методологічні підходи, дидактичні принципи, педагогічні умови тощо, що сприяють успішній реалізації цього навчання [53]. Див.: *Заклад професійної (професійно-технічної) освіти.*

Координатор дуальної форми здобуття освіти – особа, на яку покладаються обов'язки з організаційного, методичного та документального супроводу дуальної форми здобуття освіти [91]. *Див. дуальна форма навчання.*

Коректність тесту – визначеність й однозначність тесту [27].

Корекція (від лат. – виправлення, поліпшення) в спеціальній педагогіці) – виправлення (часткове чи повне) вад психічного або фізичного розвитку в дітей, порушення тої чи іншої психічної функції в дорослих [11, с. 241].

Користувачі е-підручника (електронного підручника) – учасники освітнього процесу та суб'єкти освітньої діяльності [92].

Коуч – це фахівець, завдання якого полягає в розстановці акцентів, виявленні чітких цілей і допомозі людині в досягненні цих цілей (Кейс самоосвіти, 2013 р.) [42].

Коучинг (coaching – еврика) – 1) процес створення коучем умов для всебічного розвитку особистості клієнта; 2) мистецтво сприяти підвищенню результативності, навчанню й розвитку іншої людини [46]; 3) метод навчання педагогів на робочому місці (один із методів корпоративного навчання), що дозволяє розкрити потенціал особистості педагога [83, с. 33].

Коучинг педагогічний (від англ. coaching – наставляти, надихати, тренувати для спеціальних цілей, підготовляти до вирішення певних завдань) – це різновид технології науково-методичного супроводу, система андрагогічних принципів і прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості та групи спільно працюючих людей (команди, організації), а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу [130, с. 5].

Креативна освіта – освіта, орієнтована на розвиток творчих здібностей людини, на закріплення в її професійній свідомості установки на інновації, що включає аналіз проблем і варіантів діяльності. Така освіта мотивує самостійне осмислення дійсності, самопізнання індивідуальності, перетворення знань у потенціал мислення і саморозвитку [50].

Креативне мислення – це процес встановлення нових зв'язків між ідеями або подіями, на перший погляд не пов'язаними між собою; створення нового шляхом об'єднання і переплетення різних ділянок знань [50].

Критерій – ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чогось; мірило оцінки [51].

Критичне мислення – це процес, під час якого людина може охарактеризувати явище або предмет, виразити своє ставлення до нього шляхом полеміки або аргументації власної думки, знайти вихід з будь-якої ситуації [36].

Культура організації – система цінностей і поглядів, які поділяють співробітники закладу (установи), що виявляє колективне ставлення до цілей закладу і методів їх досягнення. Можливості успішної реалізації стратегій маркетингу значно зростають, якщо останні не суперечать культурі організації [149].

Культура педагогічна – складова культури, яку доцільно розглядати на 3-х рівнях: як культуру взаємовідносин держави й освіти; як показник рівня розвитку педагогічної культури на регіональному рівні; як культуру конкретного фахівця у галузі освіти [1].

Л

Лайк (вподобайка) – кнопка, за допомогою якої публікація в Інтернеті відзначається як вподобана [39].

Логістика педагогічна (англ. educational logistics) – галузь педагогіки, що розкриває тактику урахування взаємодії ресурсів і реалізації моделей управління, спрямовану на оптимізацію та підвищення ефективності навчально-виховного процесу [64, с. 12].

Логотип (фірмовий, торговий знак) – будь-яка комбінація позначень (слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів), які придатні для вирізнення ефірного часу однієї телерадіоорганізації від іншої [114].

М

Майндмепінг (з англ. «mind» – інтелект, «map» – карта) – «інтелект-карта» або «діаграма зв'язків») – техніка складання інтелект-карт [5].

Майстер-клас (англ. masterclass) – метод навчання та конкретне заняття із вдосконалення практичної майстерності, що проводиться фахівцем у певній галузі творчої діяльності (музики, образотворчого мистецтва, літератури, режисури, акторської майстерності, дизайну, ремесла) для осіб, які, зазвичай, вже досягли достатнього рівня професіоналізму в цій сфері діяльності [48].

Маркетинг освітній – один із напрямків діяльності з управління навчальним закладом в умовах ринкової економіки, який забезпечує дослідження попиту на освітні послуги та певні знання понад встановлені державою стандарти, впливає на розвиток освітніх потреб громадян через розроблення та впровадження концепції надання їм якісного освітнього продукту [142].

Маркетинг освітніх послуг закладу професійної (професійно-технічної) освіти – це певний процес, який передбачає вивчення, формування та задоволення освітніх потреб споживачів через розроблення відповідної освітньої програми, в основу якої покладено реалізацію певної сукупності проектів [118, с. 23].

Маркетинг педагогічний – вид діяльності, спрямований на вивчення освітнього середовища, створення та розвиток ринку освітніх послуг і стимулювання попиту на них [142, с. 37].

Маркетингово-моніторинговий супровід управління закладом професійної (професійно-технічної) освіти як проектно-орієнтованої організації – це особливий вид управлінської діяльності, який зорієнтований на створення системи відстеження та регулювання стану надання освітніх послуг закладом П(ПТ)О у відповідності до викликів ринків (освітніх послуг та праці), запитів стейкхолдерів та замовлення держави [118, с. 22].

Медіакультура – культура сприймання і виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки [39].

Медіаосвіта (англ. media education, від лат. media – засоби) – напрям у педагогіці, представники якого виступають за вивчення здобувачами освіти закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно тощо). Основними завданнями М.-о. є підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприймання й розуміння різної інформації [11, с. 275].

Медіаосвіта – вивчення медіа, яке відрізняється від вивчення за допомогою медіа. Медіаосвіта пов'язана одночасно з пізнанням того, як створюються і розповсюджуються медіатексти, так і з розвитком аналітичної здатності для інтерпретації і оцінки [40].

Медіатека (англ. media «носій» + грец. θήκη «місце зберігання») – заклад чи структурний підрозділ, що вміщує сукупність фондів медіатекстів на будь-яких носіях і різноманітних інформаційних, технічних засобів, мультимедіа; містить комплекс пристроїв для збереження і сприйняття медіатекстів різних видів [40].

Менторінг (з англ. mentoring – обмін) – метод навчання педагогів на робочому місці (один із методів корпоративного навчання), різновид наставництва, у ході якого відбувається цілеспрямована передача досвіду [83, с. 33].

Менторство – повчання; наставництво [21].

Мета освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необ-

хідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [110].

Метод – це шлях дослідження чи пізнання, спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглядуваного об'єкта [36].

Методична система професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з елементами дуальної форми навчання – відкрита динамічна система, що охоплює структурні складники (учні, педагогічні працівники, соціальні партнери, цілі, зміст, засоби педагогічної взаємодії, діагностування й оцінювання, перспективні можливості для оновлення методичної системи) та функціональні компоненти (проектувальний; пізнавальний; процесуальний; гностичний; рефлексивний; контрольно-оцінний; прогностичний; комунікаційний) і спрямована на підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності за фахом [55].

Метод зворотної мозкової атаки орієнтований на складання найбільш повного списку недоліків суб'єкта, на який обрушується нічим не обмежена інформація [36].

Метод кооперативного навчання – це взаємодія між учасниками навчального процесу, яка реалізується при застосуванні таких форм організації діяльності, як робота учнів у малих групах або парна [36].

Метод проєктів – 1) технологія, що включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю; 2) організація навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проєктів [35].

Методика організації дуальної форми навчання для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, машинобудівної галузей, сфери обслуговування

та громадського харчування – це комплекс заходів щодо організаційного забезпечення поєднання їхнього навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти з навчанням на робочих місцях на виробництві [56].

Методи контролю – способи, за допомогою яких визначається результативність навчально-пізнавальної діяльності учнів та педагогічної роботи педагога [27].

Методи роботи учнів у співпраці – організація процесу навчання у співпраці малими групами учнів (від 2 до 7 осіб) [133].

Методика – визначений спосіб здійснення практичної чи теоретичної діяльності; алгоритм конструювання і організації педагогічної діяльності [149].

Методика професійного навчання – педагогічний інструментарій, призначений для управління процесом засвоєння системних професійних знань, умінь і навичок у певній галузі професійної діяльності шляхом сумісної емоційно-інтелектуальної взаємодії педагога і тих, кого навчають, з урахуванням їх вікових особливостей, розумових можливостей, технічного та психолого-педагогічного забезпечення [29].

Методика розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників охоплює шість етапів: організаційно-цільовий (визначення основної мети, проміжних цілей засвоєння навчального матеріалу та здійснення аналізу стану забезпечення комп'ютерною технікою, інтернетом, відповідним програмним забезпеченням для створення освітнього контенту); змістовий (визначення структури змісту і наповнення майбутнього SMART-комплексу, блоків навчального матеріалу, що потребують візуалізації згідно з навчальною програмою дисципліни); структурний (здійснення візуалізації навчального контенту, створення відео, анімації, 3-D моделей, графічних ілюстрацій); проектувальний (після розроблення мультимедійного навчального контенту і його розміщення у бібліотеці SMART-комплексу монтування навчального матеріалу в електронний підручник у програмному забезпеченні Adobe Acrobat DC; у програмному забезпеченні My TestEditor створення ін-

терактивних тестових файлів, що стосуються кожної навчальної теми, після чого їх монтування у підручник шляхом функції вкладення); узагальнювальний (розміщення електронного підручника в динамічному компоненті SMART-комплексу (це може бути Google Classroom, Google-блог, Wix.com, Moodle та ін.)); процесуальний (надання доступу учнівським групам для користування SMART-комплексом після розміщення електронних підручників у мережі) [102]. *Див.: смарт-комплекс; готовність педагога ЗП(ПТ)О до розроблення SMART-комплексів; концептуальна модель SMART-комплексу; методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної і машинобудівної галузей.*

Методичні засади розроблення проектних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників – комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених методів, форм і засобів планування, організації, мотивації, контролю, аналізу та коригування проектного професійного навчання, спрямованих на підвищення результативності професійної підготовки учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти [56].

Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної і машинобудівної галузей: цілі розроблення SMART-комплексів визначаються з урахуванням соціального запиту, вимог ринку праці, а також особистісних потреб і можливостей здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти; відбір і структурування змісту SMART-комплексів ґрунтується на методологічних підходах, дидактичних принципах, врахуванні галузевої специфіки професійної підготовки та видів навчально-пізнавальної діяльності здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти; галузева диференціація SMART-комплексів полягає у наявності спеціального програмного забезпечення, в якому відбувається навчальна діяльність здобувачів освіти і викладачів; ефективна реалізація SMART-комплексів уможливорюється застосуванням інтерактивних методів навчання, інформацій-

но-комунікаційних технологій, форм колективної діяльності та взаємодії; результативність розроблення SMART-комплексів забезпечується використанням дидактичних комплексів, методичного інструментарію, ефективним управлінням та тренінговим навчанням педагогічних працівників [102]. *Див.: смарт-комплекс; готовність педагога ЗП(ПТ)О до розроблення SMART-комплексів; методика розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників; концептуальна модель SMART-комплексу.*

Мислення – вища форма відображення дійсності в психіці, ідеальна діяльність, результатом якої є об'єктивна істина. Практика життєдіяльності людини включає попереднє розв'язання реальних завдань у сфері психіки з оперуванням даними пам'яті, пошуком у разі потреби додаткової інформації [11, с. 283].

Мислення дивергентне (від лат. *divergere* – відхилитися, розходитися) – мислення, пов'язане з розв'язанням задач, що мають багато нестандартних оригінальних рішень. Воно припускає існування декількох правильних відповідей. Дивергентне мислення розглядають як основу креативності; тип пошуково-проблемного стилю мислення, який характеризують швидкість, гнучкість та оригінальність, визначає здатність виходити за межі однієї категорії та бачити в об'єктах варіативність їх функцій [103].

Мислення педагогічне – здатність учителя застосовувати теоретичні положення філософії, психології, педагогіки, методики в конкретних педагогічних ситуаціях навчально-виховної роботи; вирішувати педагогічні завдання; використовувати педагогічні ідеї в конкретних ситуаціях діяльності; «бачити» у конкретному явищі його педагогічну суть [11, с. 283].

Мислення професійне – вид мислення, яке формується і проявляється при розв'язанні специфічних професійних задач [11, с. 283].

Міцність навиків – збереження в часі набутих навиків [29].

Моббінг (англ. *mob* – агресивний натовп; *mobbing* – груповий напад) – негативні дії (тиск, переслідування) однієї або

кількох людей, спрямовані проти іншої людини, в результаті чого людина, яку переслідують, відчуває себе ображеною й пригніченою. Моббінг поділяються на соціальний, виробничий та індивідуальний [60].

Мобільне навчання (англ. *m-learning*) – це одна з форм організації навчання, що тісно пов'язано з електронним і дистанційним навчанням (e-learning), характерною рисою якого є використання мобільних пристроїв [41].

Мобільний Інтернет – технологія безпроводного доступу до Інтернету на основі протоколу WAP [144].

Мобільний пристрій – комп'ютерний пристрій кишенькового розміру, що звичайно має дисплейний екран з можливостями сенсорного вводу або мініатюрну клавіатуру [144].

Мобільність – 1) здатність людини переходити до нового професійного середовища й адаптуватися до нього; 2) здатність і спроможність змінювати місце роботи або сферу діяльності [1].

Мобільність професійна – здатність людини змінювати вид праці, переключатися на інші види діяльності у зв'язку з прогресивними змінами техніки і технології виробництва. Професійна мобільність виявляється у володінні системою узагальнених прийомів професійної діяльності та застосування їх для успішного розв'язання будь-якого завдання для суміжних за технологією ділянках виробництва. П. м. передбачає високий рівень розвитку узагальнених професійних знань. Складові змісту П. м.: вибір професії, підвищення кваліфікації, визначення умов зміни місця роботи чи професії, плинність кадрів та ін. [1].

Модель – взірцевий примірник чогось, система, дослідження якої служить засобом одержання інформації про іншу систему [11].

Моделювання – 1) наочне зображення різними засобами (макет, графіка, комп'ютерні моделі) системи, структури, пристрою, процесу для аналізу й обговорення; 2) один з методів пізнання і перетворення світу, який дістав особливо широке

поширення з розвитком науки, що обумовив створення нових типів моделей, які розвивають нові функції самого методу [11].

Модуль – відносно самостійна і завершена одиниця модульної навчальної програми, спрямована на формування певних професійних (спеціальних/ключових) компетенцій [51].

Модульна система навчання – це система навчання, компонентами якої є модулі, які дозволяють здобувачу активно й можливо самостійно оволодіти певною сумою знань і вмінь [68].

Модульна система професійного навчання – система розроблена Міжнародною організацією праці на поч. 70-х років ХХ ст. і відома під назвою «Модулі трудових навичок» (англ. – Modules of Employable Skills). Метою є забезпечення гнучкою та індивідуалізованою технологією професійного навчання в умовах ринку праці, що має високий ступінь ефективності та спрямоване на досягнення професійної компетентності [24, с. 516–517].

Модульний елемент (МЕ) – це цілісний фрагмент навчального матеріалу, який складається із визначених дидактичних цілей, опису матеріально-технічного і дидактичного забезпечення, навчальних знань з необхідними ілюстраціями, схемами, таблицями, формулами, а також із методичного інструментарію [68].

Модульно-рейтингова технологія навчання – це цілісний алгоритм організації повного засвоєння знань та вмінь за модульним принципом з дотриманням психолого-педагогічних і кібернетичних вимог до навчального процесу та рейтинговим підсумуванням результатів навчання за семестр, рік і весь період навчання [132, с. 83].

Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей [110].

Мотивація – сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості, усі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини, процес формування мотиву. Мотивація пояснює цілеспрямованість дій, організованість і стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення мети [14].

Мотивація педагога – сукупність внутрішніх та зовнішніх сил, які збуджують педагога до діяльності та надають їй певного смислу [36].

Мотивація праці – це бажання працівників задовольнити свої потреби через трудову діяльність; це одна з найважливіших функцій менеджменту, що являє собою стимул групи працівників до діяльності щодо досягнення цілей підприємства через задоволення їх власних потреб [71].

Мультимедійна педагогічна технологія – інтеграційна цілісність програмних і апаратно-технічних продуктів (з варіативною адекватністю їх функціонування в навчальному середовищі), що створює уніфіковану площину для взаємодії процесуального і особистісного аспектів продуктивного споживання, переробки, трансляції і маніфестації інфознань суб'єктів освіти [39].

Мультимедійний контент – сукупність даних інтерактивного вмісту, представлених у форматах відео, анімації, об'єкти віртуальної, доповненої реальності, комп'ютерні моделі (симулятори), а також їх поєднання з аудіоінформацією, текстом, зображеннями [92].

Мультимедійний підручник – електронний освітній ресурс навчального призначення із систематизованим викладенням навчального матеріалу предмету чи дисципліни, що містить мультимедійні об'єкти (аудіо, відео, анімацію) або об'єкти віртуальної, доповненої реальності, комп'ютерні моделі (симулятори), а також реалізує їх цифрове подання у поєднанні з текстом та нерухомим зображенням [39].

Мультимедійні засоби навчання (англ. multimedia learning tools) – засоби мультимедійних технологій, що використовуються для досягнення певної дидактичної мети [39].

Мультимедійні засоби навчання – комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи різноманітні, природні для себе середовища: графіку, гіпертексти, звук, анімацію, відео. Мультимедійні системи надають користувачеві персонального комп'ютера такі види інформації: текст (doc, html); зображення (bmp, gif, jpeg...); анімаційні картинки (gif, flc, fli); аудіокоментарі (wav, au, MIDI, real, audio); цифрове відео (avi, mpeg) [24, с. 532].

Мультимедійні технології – способи підготовки електронних документів, що вміщують візуальні й аудіоефекти, мультимедійні різноманітні ситуації під єдиним управлінням інтерактивного програмного забезпечення [40].

Мультимедійність – використання різноманітних інформаційних потоків (текст, графіка, звук, анімація, відео тощо) з метою суттєвого підвищення рівня розуміння і запам'ятовування навчального матеріалу [37, с. 102].

Н

Навичка – автоматизована частина уміння [88].

Навичка мислення – уміння тлумачити, застосовувати, аналізувати, оцінювати і синтезувати дані [88].

Навчальна логістика – спосіб організації навчання, що відображає шлях освоєння навчального матеріалу в межах навчального предмета, теми, питання, потребує спеціальної організації навчального змісту, форм і методів навчання [64, с. 13].

Навчальна мобільність здобувача освіти – доступність засобів комунікації, співпраці та кооперативної роботи, незалежно від часу, місця перебування, засобів ІКТ, з метою участі в навчально-виховному процесі й всебічного розвитку особистості [39].

Навчальна мобільність педагога – доступність засобів комунікації, співпраці та кооперативної роботи, незалежно від часу, місця перебування, засобів ІКТ, з метою досягнення дидактичних цілей та підвищення ефективності освітніх послуг [39].

Навчальне видання – видання, що містить систематичні відомості наукового або прикладного характеру, викладені у зручній для вивчення й викладання формі [78, с. 10].

Навчальне проектування – це процес роботи над навчальним проектом, процес досягнення запланованого результату у вигляді конкретного «продукту» [85].

Навчальний мережний проєкт – спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча або ігрова діяльність учнів-партнерів, що організована за допомогою телекомунікацій, має загальну проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення загального результату [23].

Навчальний посібник – навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник і має відповідний офіційно наданий гриф [78, с. 13].

Навчальний проєкт – це спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність здобувачів, яка має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності і яка спрямована на досягнення спільного конкретного результату із розв’язування деякої проблеми, що є практично значущою для учасників проєкту [85].

Навчально-виробничий процес – є професійним навчанням та визначається як система організаційно-педагогічних, методичних і технічних заходів, спрямованих на реалізацію змісту і завдань ступеневої професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до державних стандартів [96].

Навчально-виробничий процес на виробництві – система організаційних, дидактичних і технічних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти певного кваліфікаційного рівня відповідно до державних стандартів професійно-технічної освіти та вимог виробництва і забезпечує професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників [95].

Навчально-інформаційне середовище – система інформаційно-комунікаційних і традиційних засобів, спрямованих на організацію та проведення навчального процесу, орієнтованого на особистісне навчання в умовах інформаційного суспільства [23].

Навчально-методичний комплекс дисципліни – це сукупність нормативних та інших навчально-методичних матеріалів, необхідних і достатніх для ефективного виконання здобувачами освіти робочої програми навчальної дисципліни, передбаченої навчальним планом підготовки здобувачів освіти відповідного освітнього рівня зі спеціальності [29].

Навчально-технічна документація – це документи, які потрібні для проведення навчально-виробничого процесу на різних етапах професійно-практичної підготовки як у майстернях (полігонах) так і на виробництві [28].

Навчання мобільне – *див. мобільне навчання*.

Навчання на робочому місці (on-the-jobtraining) – професійне навчання, що здійснюється безпосередньо в робочому контексті. Може бути самостійною формою навчання або складовою навчальної програми, поєднуючись із навчанням поза робочим місцем [6].

Надійність – характеристика методики, що відображає точність вимірювань, а також стабільність і стійкість результатів тесту до дій сторонніх випадкових зовнішніх факторів [27].

Наставник – працівник суб'єкта господарювання, який передає набуті досвід та знання здобувачам освіти під час практичної підготовки та сприяє адаптації здобувачів освіти до робочого місця [91].

Наставництво – це відносини, в яких досвідченіша чи більш обізнана особа допомагає менш досвідченій або менш обізнаній засвоїти певні компетенції. Наставником називають особу, яка передає знання та досвід [6].

Науково-технічний прогрес – це 1) поступальний рух науки і техніки, еволюційний розвиток усіх елементів продуктивних сил суспільного виробництва на основі широкого пізнання та освоєння зовнішніх сил природи; 2) об'єктивна, постійно діюча закономірність розвитку матеріального виробництва, результатом якої є послідовне вдосконалення техніки, технології та організації виробництва, підвищення його ефективності; 3) закономірний процес підвищення технічного рівня суспільного

виробництва шляхом розвитку, вдосконалення засобів праці, технології, організації виробництва на основі використання досягнень науки і техніки [1].

Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів. Національна рамка кваліфікацій ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти, враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників та запроваджується з метою гармонізації норм законодавства у сферах освіти і соціально-трудова відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні, налагодження ефективної взаємодії сфери освіти і ринку праці [75].

Національна система кваліфікацій – сукупність інституцій і правових норм, які регулюють процеси формування освітніх та/або професійних вимог до осіб відповідно до потреб суспільства та ринку праці, оцінювання кваліфікаційного рівня [110].

Національне агентство кваліфікацій – постійно діючий колегіальний орган, уповноважений на реалізацію державної політики у сфері кваліфікацій [110].

Неперервна освіта – сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської і моральної зрілості [58].

Нетрадиційні форми методичної роботи – педагогічні фестивалі, брифінги, полілоги, флешмоби, вернісажі, аукціони, консалтинги, форуми, клуби, турніри, методичні естафети, диспути, майстер-класи, педагогічні та методичні квести, психолого-педагогічні брейнстормінги, засідання фокус-груп, кейс-технології, заходи з цікавими контентами тощо [16].

Неформальна освіта – *див. освіта неформальна.*

Неформальне професійне навчання кваліфікованих робітників – набуття професійних знань, умінь і навичок, не регламентоване місцем набуття, строком та формою навчання. Неформальне професійне навчання працівників здійснюється за

їх згодою безпосередньо у роботодавця згідно з рішенням роботодавця за рахунок його коштів з урахуванням потреб власної господарської чи іншої діяльності [112].

Новаторський педагогічний досвід містить інновації теоретико-методологічного характеру: нові концепції, теорії, системи, цілісні авторські методики; нові навчальні курси, посібники, підручники, нові технології навчально-виховної та управлінської діяльності [72].

Ноу-хау (know-how) – практичні знання, досвід, документально оформлені секрети виробництва [140, с. 25].

О

Об'єкти обліку результатів виробничого навчання – виконання навчальних планів та програм, планів виробничої діяльності, успішності і відвідування занять здобувачами [27].

Облік успішності здобувачів-практикантів закладів професійної (професійно-технічної) освіти – визначення досягнутого учнями рівня опанування професійних знань та оволодіння практичними вміннями, навичками та сучасними виробничими технологіями у відповідності до програми практики та освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) [27].

Обліковий запис – формалізований згідно зі стандартами мережі Інтернет запис на комп'ютерному обладнанні (комп'ютерах, серверах), підключеному до мережі Інтернет, що ідентифікує користувача (наприклад, власника вебсайту) на такому обладнанні, включає в себе дані про доступ до частини каталогів і програмного забезпечення комп'ютерного обладнання, а також визначає права такого доступу, що надають можливість володільцю облікового запису додавати, видаляти, змінювати електронну (цифрову) інформацію і дані вебсайту, надавати доступ до вебсайту або його частин, окремих даних іншим особам, припиняти функціонування такого вебсайту або його частини в межах облікового запису [104].

Одиниця професійного стандарту – структурний елемент професійного стандарту, що містить розгорнуту характеристику трудової функції, яка є цілісною, завершеною, відносно автономною та значущою для певного виду трудової діяльності [65].

Омбудсмен освітній – посадова особа, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань щодо захисту прав у сфері освіти [110].

Онлайн – процес або операції, що відбуваються в режимі реального часу. Онлайн трансляція в інтернеті – еквівалент прямої трансляції по телевізору. Залишаючи свій коментар на сайті або спілкуючись у чаті, ви також працюєте в режимі онлайн [7].

Он-лайн навчання (англ. on-line learning) – навчання, що здійснюється із під'єднанням до мережі Інтернет [39].

Організаційно-діяльнісна гра – передбачає організацію педагогом колективної діяльності учнівської групи на основі моделювання змісту навчання у вигляді системи проблемних ситуацій і взаємодії суб'єктів навчання в процесі аналізу і вирішення даних ситуацій [85].

Освіта впродовж життя (англ. life long learning) – вся навчальна діяльність, яка здійснюється особою упродовж життя з метою вдосконалення знань, умінь, компетенцій і/або кваліфікацій в інтересах особистісного, соціального і/або професійного розвитку [140, с. 25].

Освіта дорослих – складова освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки [110].

Освіта інформальна (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [110].

Освіта неформальна – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження

визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [110].

Освіта формальна – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою [110].

Освітнє середовище – суттєвий оточуючий систему освіти простір, частина глобального освітнього простору, яка не включає систему освіти, проте включає інші системи глобального освітнього простору, з якими система освіти суттєво взаємопов'язана. Отже, ті об'єкти глобального освітнього простору, що не мають впливу на суттєві властивості системи освіти і на які система освіти також не впливає, не відносяться до освітнього середовища системи освіти. Функціонально пов'язані поняття: навчальне середовище, навчальне середовище закладу освіти, освітньо-наукове середовище закладу вищої освіти, дизайн освітнього середовища [39].

Освітній портал – вебсайт, призначений для широкого кола освітян (менеджерів освіти, методистів, вчителів, викладачів та ін.) та громадськості (батьки, учні, студенти), на якому виконується аналіз, опрацювання та подання інформації і надання доступу до сервісів і застосувань на основі персоналізації користувачів. Освітні портали акумулюють територіально розподілені дані про заклади освіти та електронні освітні ресурси, науково-методичні ресурси, аналітичні відомості з освітніх питань, сучасні технології навчання, державні освітні стандарти і будь-яку інформацію, що підтримує в індивіда рівень освіти й інтерес до безперервного його підвищення. Призначенням освітніх порталів є задоволення потреб освітян різних рівнів та широких кіл громадськості з пріоритетних питань розвитку освітньої системи. Користувачі порталів мають можливість ознайомитися з державними і нормативними документами, що наявні на урядових та інших освітніх вебсайтах [39].

Освітній простір – це сфера освітньої галузі, що найбільшою мірою визначає рівень розвитку людини, суспільства, галузі, нації та держави, відтворює та нарощує її інтелектуальний, духовний та екологічний потенціал [40].

Освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [110].

Освітні послуги закладу професійної (професійно-технічної) освіти, як проектно-орієнтованої організації – цілісна система, спрямована на реалізацію місії закладу й формує проектний тип мислення як здобувачів освіти, так і у всіх учасників освітньої діяльності шляхом формування у них когнітивних, організаційно-діяльнісних якостей на основі реалізації як короткотривалих, так і довготривалих проектів [118, с. 22].

Освітньо-виробниче середовище професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників за дуальною формою здобуття освіти – полісуб'єктне утворення, що постійно розвивається і стійко впливає на формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників та орієнтоване на розвиток їхньої особистості, забезпечуючи готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання. Воно є інтегрованою частиною освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти та охоплює компоненти: особистісний (суб'єкти освітнього процесу, зв'язки та взаємовідносини між ними, що виявляються у їхній професійній діяльності); інформаційно-змістовий (основні та допоміжні освітні програми, нормативні документи, що регламентують роботу та взаємодію суб'єктів освітнього процесу); організаційно-діяльнісний (форми, методи, засоби, технології, способи комунікації); просторово-предметний (матеріально-технічна інфраструктура, фонд, обладнання) [118].

Освітня діяльність – див. діяльність освітня.

Освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [110].

Освітня програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання [110].

Очна (денна, вечірня) форма навчання – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, що передбачає їх безпосередню участь в освітньому процесі [110].

II

Паспорт комплексного методичного забезпечення – це документ, у якому зафіксована навчально-методична документація, навчальна та методична література, а також оптимальний набір засобів навчання, необхідних для повного та якісного вивчення всіх вузлових питань щодо тем професійно-теоретичного та професійно-практичного навчання [28].

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання й навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості [81, с. 68].

Педагогіка співробітництва – напрямок у діяльності учителів і вихованців, який передбачає соціально-психологічне усвідомлення педагогами і вихованцями спільної дії у всіх видах праці на основі демократизму, що сприяє розвитку творчих сил, пізнавальних інтересів учнів, формуванню вільної діяльності особистості [135].

Педагогічна діяльність – інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей [110].

Педагогічна діяльність майстра виробничого навчання – процес, який передбачає створення майстром виробничого

навчання у процесі підготовки до уроку своєїрідної конструкції майбутнього заняття, для чого йому необхідно підібрати найбільш доцільні навчально-виробничі завдання для учнів із урахуванням психологічних особливостей сприйняття учнями навчального матеріалу, передбачити можливі утруднення учнів і запобігти їм, забезпечити взаємозв'язок теоретичного й виробничого навчання, підготувати необхідне обладнання, пристосування, інструмент, матеріали і технічну документацію, спроектувати роботу для кожного учня, врахувати знання, здобуті учнями раніше [1].

Педагогічна технологія розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих кадрів із використанням елементів самоменеджменту є системою поетапних педагогічних дій з навчання, виховання й розвитку особистості, спрямованих на використання форм, методів, прийомів самоменеджменту для гарантованого розвитку у майбутніх фахівців якостей, умінь і навичок, необхідних для відкриття й успішного ведення власної справи. Гарантованим результатом упровадження технології є сукупність особистісних утворень, на яких базуються основні складові підприємницької компетентності: самосвідомість, система особистісних цінностей, самомотивація, знання про себе, світ, ринок праці і підприємницьку діяльність, рівень домагань і самооцінка особистості, самовиховання, самоактуалізація та самопрезентація [157].

Педагогічний вплив – педагогічно доцільна організація життєдіяльності учнів, у процесі якої вони набувають необхідних моральних та інших рис і якостей, знань, навичок і звичок [11, с. 351].

Педагогічний досвід – це сукупність компетенцій (переконань, знань, умінь, навичок, здібностей тощо), наявність яких обумовлює можливість ефективного виконання людиною своїх професійних (педагогічних) обов'язків [154].

Первинна професійна підготовка – це здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, або спеціальності іншого освітньо-квалі-

фікаційного рівня, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності [113].

Передовий педагогічний досвід – це результат творчої діяльності педагога з елементами новизни, спрямований на реалізацію актуальних завдань освітньої діяльності [154].

Перелік навчально-виробничих робіт за професією є основним плануючим документом з виробничого навчання. У переліку визначаються роботи, які виконують учні з метою оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, що передбачені програмою виробничого навчання [88].

Перепідготовка – це професійне (професійно-технічне) навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією робітниками, які здобули первинну професійну підготовку [113].

Підвищення кваліфікації – це професійне (професійно-технічне) навчання робітників, що дає можливість розширювати і поглиблювати раніше здобуті професійні знання, уміння і навички на рівні вимог виробництва чи сфери послуг [113].

Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – складова загальної системи безперервної освіти особистості. Головною метою підвищення кваліфікації є приведення у відповідність фахової та посадово-функціональної компетентності працівників освіти з потребами та вимогами суспільства на конкретно-історичному етапі соціально-економічного розвитку українського суспільства та інтегративних процесів у всесвітньому освітянському просторі [24, с. 675].

Підтвердження кваліфікації працівників – процедура визначення відповідності професійних знань, умінь і навичок працівників установленим законодавством вимогам і посадовим обов'язкам, проведення оцінки їх професійного рівня шляхом атестації [112].

Післядипломна педагогічна освіта – галузь освіти дорослих, яка забезпечує неперервне вдосконалення професійних знань, умінь та навичок педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів освіти шляхом підвищення кваліфікації, пере-

підготовки, спеціалізації та стажування на основі новітніх технологій, досягнень науки й виробництва [24, с. 682].

План виробничого навчання групи – встановлює конкретний зміст, послідовність та організацію виконання навчально-виробничих завдань для групи учнів. Складається майстром виробничого навчання на місяць на основі програми виробничого навчання, переліку навчально-виробничих робіт для даної професії та фонду відведеного часу на виробничу діяльність [88].

Портфоліо (англ. portfolio) – накопичення доказів індивідуальних умінь та навичок особистості. Прикладом можуть бути: зразки проектів, дослідження, сертифікати, документи, презентації, відео [39].

Портфоліо педагога – це спосіб фіксування, накопичення матеріалів, що демонструють рівень професіоналізму педагога та уміння формулювати й розв'язувати завдання (проблеми) своєї професійної діяльності [39].

Презентації – найбільш поширений вид демонстрації, який реалізується шляхом використання фільмів, відеофрагментів, анімації, мультимедійних роликів. Для їх створення використовують такі програмні засоби, як Power Point або Open Impress, Flash, SVG [36].

Принципи професійної освіти – відповідність професійно-технічної освіти державному стандарту; політехнічний характер навчання, інтеграція навчання із соціумом; системність, послідовність та наступність у навчанні; диференціація, індивідуалізація та регіоналізація навчання; випереджувальний характер навчання та його проблемність; діяльнісний характер навчання; компетентнісний підхід у навчанні [133].

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні – науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до цього Закону напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання ви-

сокоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень [111].

Проблемне викладання – це діяльність педагога з постановки навчальних проблем і створення проблемних ситуацій, організації навчання здобувачів, формулювання і рішення навчальних проблем з метою глибокого засвоєння здобувачами нових знань і умінь і формування їх творчих можливостей [131].

Проблемне навчання – це тип навчання, при якому педагог створює проблемні ситуації і, організовуючи діяльність здобувачів освіти з вирішенням навчальних проблем, забезпечує оптимальне поєднання їх самостійної пошукової діяльності з засвоєнням готових висновків науки [131].

Програми-тренажери – комп'ютерні програми, що призначені для формування і закріплення умінь та практичних навичок, опанування методів, процедур виконання певних видів навчальної або професійної діяльності, а також для здійснення самопідготовки [39].

Програмний модуль – це програма, оформлена як модуль за правилами мови програмування або відповідно до внутрішніх стандартів операційної системи [68].

Проект – сукупність певних дій, документів, текстів, призначених для створення реального об'єкта, предмета або теоретичного продукту [85].

Проектна технологія – система навчання, за якої учні набувають знань і умінь у процесі планування і виконання практичних завдань-проектів, які поступово ускладнюються [85].

Проектне професійне навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти – це навчально-пізнавальна самостійна діяльність учнів за участі педагога-координатора, спрямована на результат, що досягається завдяки розв'язанню теоретично чи практично значущого для них фахового завдання [53]. *Див. готовність учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до проектного навчання.*

Проектування – 1) процес створення проекту, прототипу, прообразу майбутнього об'єкта, стану та способів його виготовлення. У проектуванні застосовують системний підхід, який полягає у встановленні структури системи, типу зв'язків, визначенні атрибутів, аналізуванні впливів зовнішнього середовища; 2) комплекс робіт, який складається з пошуку, досліджень, розрахунків та розрахування з метою отримання опису, достатнього для створення нового об'єкту або виробу, його реконструкції, модернізації, що відповідає заданим вимогам. У психології – сукупність і послідовність розумових та психомоторних дій, внаслідок чого створюються образні схеми або знакові системи [39].

Проектування технологій навчання – це процес системно-обґрунтованого вибору змісту, методів навчання, організаційних форм навчальної діяльності, методичних прийомів навчання в залежності від дидактичних цілей, рівня підготовленості й індивідуальних особливостей здобувачів [85].

Професійна (професійно-технічна) освіта – складова системи освіти України. П(ПТ)О є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Професійна (професійно-технічна) освіта здобувається у закладах професійної (професійно-технічної) освіти [113].

Професійна активність – цілісна система підвищення науково-теоретичного і загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки і професійної майстерності педагогів, формування у них готовності до самоосвіти, саморозвитку [126].

Професійна кваліфікація – визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність [65].

Професійна освіта за дуальною формою – спосіб здобуття професійної освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття відповідної кваліфікації на основі договору, задля забезпечення відповідності якості професійної освіти вимогам ринку праці з урахуванням поточних і перспективних потреб суб'єктів господарювання усіх організаційно-правових форм і форм власності, а також розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти [91].

Професійна освіта і навчання – процес надання та удосконалення професійних знань, умінь, навичок робітників, необхідних для забезпечення їх продуктивної зайнятості [13].

Професійна самоорганізація – сукупність двох взаємопов'язаних процесів: професійної самопідготовки та професійної самореалізації [1].

Професійна самопідготовка – процес, що відображає формування професійного потенціалу, професійної компетентності фахівця. Професійна самопідготовка складається з процесів самоосвіти і самовиховання [1].

Професійна самореалізація – втілення професійного потенціалу в життя, (професійну діяльність), що передбачає свідоме прагнення особистості виявити свої внутрішні характеристики (властивості, здібності, якості) таким чином, щоб їх зовнішня форма (професійні знання, вміння, навички) відповідала професійним нормативам, а результати професійної діяльності набули суспільного (професійного) визнання. Професійна самореалізація складається з процесів самовираження й самоствердження [1].

Професійне (професійно-технічне) навчання – складова професійної (професійно-технічної) освіти та передбачає формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоспроможності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання впродовж життя [113].

Професійне навчання – набуття та удосконалення професійних знань, умінь та навичок особи відповідно до її здібностей, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації для професійної діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці [105].

Професійне навчання працівників – процес цілеспрямованого формування у працівників спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмінь, що дають змогу підвищувати продуктивність праці, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, освоювати нові види професійної діяльності, що включає первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб виробництва [112].

Професійне навчання працівників на виробництві – підвищення якості професійного складу працівників роботодавців різної форми власності та підпорядкування, формування у них високого професіоналізму, майстерності, сучасного економічного мислення, вміння працювати в нових економічних умовах та забезпечення на цій основі високої продуктивної праці та ефективної зайнятості [97].

Професійне самовизначення – діяльність людини, яка набуває того чи іншого змісту в залежності від етапу її розвитку як суб'єкта праці [1].

Професійне самоствердження – процес здобуття суспільного визнання досягнутого результату, який відповідає професійним нормам і є цінним не лише для самої особистості, а й для інших суб'єктів професійної діяльності [1].

Професійний інтерес – спрямованість особистості на успішне оволодіння обраною професією внаслідок усвідомлення її суспільної і особистої значущості та емоційної привабливості [13].

Професійний розвиток – процес формування суб'єкта професійної діяльності, тобто системи певних властивостей, в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності. У процесі професійного

розвитку особистість оволодіває системою професійно важливих якостей, до якої входять комунікативні, мотиваційні, характерологічні, рефлексивні, освітні, інтелектуальні, психофізіологічні властивості людини. У ході професійного розвитку формуються світоглядні, етичні якості, спеціальні науки, технічні, технологічні знання, вміння, навички, здібності особистості фахівця [11].

Професійний саморозвиток – свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності особистості, розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку [1].

Професійний стандарт – затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій [65].

Професійні компетентності – сукупність знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, що забезпечують здатність виконувати на певному рівні трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом [65].

Професійно-педагогічна компетентність педагога професійної школи складається із науково-професійної, методичної, соціально-психологічної, диференціально-психологічної, рефлексивної, наддисциплінарної («ключової», «базової») компетентностей [82].

Професійно-практична підготовка – частина освітньої програми, що виконується здобувачем освіти переважно на робочому місці у суб'єкта господарювання відповідно до укладеного договору про здобуття професійної освіти за дуальною формою та робочого навчального плану [91].

Професійна (професійно-технічна) освіта – освіта, метою якої є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоспроможності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя [110].

Професія – сукупність подібних видів робіт/занять, що передбачає відповідну підготовку та здобуття певних кваліфікацій [65].

Профіль [профайл] споживача – ідентифікація особи, групи або застосування, а також профіль (профайл) необхідних їм і використовуваних ними даних [144].

Психолого-педагогічні технології дистанційного навчання – система засобів, прийомів, методів, форм організації дистанційного навчання, а також послідовність кроків, здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання і розвитку особистості [7].

Р

Рейтинг (від англ. rating – оцінка, порядок, класифікація) – термін, який означає суб'єктивну оцінку якогось явища за заданою шкалою [11, с. 398].

Релевантність (англ. relevance) – міра відповідності отримованого результату бажаному [143].

Репост – вторинна публікація повідомлення, розміщеного іншим користувачем у соціальній мережі або блозі, з посиланням на джерело [7].

Респондент – особа, яка бере участь у соціологічних дослідженнях (опитування) при вивченні громадської думки з яких-небудь проблем (економічної, політичної, правової, продовольчої, екологічної, медичної і т. д.); той, хто відповідає на питання анкети, і той, у кого беруть інтерв'ю, опитуваний [122].

Ринок праці – система правових, соціально-трудоових, економічних та організаційних відносин, що виникають між особами, які шукають роботу, працівниками, професійними спілками, роботодавцями та їх організаціями, органами державної влади у сфері задоволення потреби працівників у зайнятості, а роботодавців – у найманні працівників відповідно до законодавства [105].

Рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю результатів навчання, які є характерними для кваліфікацій відповідного рівня [75].

Рівень засвоєння – ступінь оволодіння діяльністю, досягнутою у результаті навчання [27].

Рівень освіти – завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій [110].

Рівень успішності – обсяг знань, умінь, навичок, що відповідає нормативним вимогам [27].

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності та виду діяльності або уповноважений ним орган чи фізична особа, яка відповідно до законодавства використовує найману працю [112].

Робочий зошит – це навчально-методичне видання, на основі якого відбувається засвоєння нового навчального матеріалу та формування практичних умінь, організація самостійної роботи здобувачів, контроль їх навчальних досягнень [62].

Розвиток готовності педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти до розроблення SMART-комплексів полягає в обґрунтуванні розвитку всіх її компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного), що зумовлюють прояв усіх граней особистості, необхідних для ефективного розроблення та застосування педагогами ЗП(ПТ)О SMART-комплексів [118, с. 159].

Розробники професійних стандартів – роботодавці, їхні організації та об'єднання, галузеві (міжгалузеві) ради, професії [65].

Розуміння – здатність зрозуміти, перетворити, перефразувати, інтерпретувати чи прогнозувати матеріал (передбачити наслідки та наступні дії, ефекти) [11].

Рольова гра – інтерактивний метод навчання, за якого учні грають визначені ролі в неформальній, але максимально реалістичній манері. Може носити структурований чи спонтанний характер [85].

Ротація – форма самостійного навчання, за якого працівника послідовно переводять з одного робочого місця на інше для оволодіння додатковими знаннями, уміннями та навичками для розширення виробничого кругозору. Для ротації характерний нетривалий термін навчання, вона використовується для підготовки працівників широкого профілю, які володіють кількома професіями [124].

С

Сайт – у мережі Інтернет – єдина інформаційна структура, яка складається із пов'язаних між собою гіпертекстових документів – сторінок [40].

Самоаналіз – процес і результат рефлексії власної професійної діяльності задля її вдосконалення [11].

Самовиховання – свідомо, цілеспрямована самостійна діяльність особистості, що виникає в результаті її активної взаємодії з середовищем і впливає на її розвиток і вдосконалення [1].

Самоконтроль – усвідомлена регуляція власної поведінки і діяльності з метою забезпечення відповідності результатів поставленим цілям і завданням, попередження і виправлення допущених помилкових дій [40].

Самоменеджмент – послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціалу [61].

Самотивація – набір основних мотивів, що спонукають до здійснення певних дій, виконання призначених цілей [1].

Самонавчання – діяльність, спрямована на самостійне оволодіння знаннями, уміннями, навичками [11].

Самоорганізація – здатність самостійно, без зовнішнього впливу, організувати власну діяльність [117].

Самоосвіта – 1) освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі [11]; 2) обов'язковий елемент

розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, які вільно обирають форми, методи і засоби навчання [94].

Самооцінка – особисте оцінювання стану самоосвітньої діяльності [11].

Самореалізація професійна – це втілення професійного потенціалу в життя (професійну діяльність), що передбачає свідоме прагнення особистості виявити свої внутрішні характеристики (властивості, здібності, якості) таким чином, щоб їх зовнішня форма (професійні знання, вміння, навички) відповідала професійним нормативам, а результати професійної діяльності набули суспільного (професійного) визнання. Професійна самореалізація складається з процесів самовираження й самоствердження [1].

Саморегуляція – усвідомлене управління власною поведінкою на 2-х рівнях: операційно-технічному (пов'язаному зі свідомою організацією дій за допомогою засобів, спрямованих на їх оптимізацію) і мотиваційному (пов'язаному з організацією загальної спрямованості діяльності за допомогою свідомого управління мотиваційно-потребнісною сферою особистості) [1].

Саморозвиток – процес цілеспрямованого впливу особистості на себе з метою вироблення чи шліфування фізичних і моральних якостей, сутнісних сил, духовної сфери, активізації здібностей, нахилів і формування необхідних для життєдіяльності, а також самореалізації нових знань, умінь і навичок [24, с. 801].

Саморозвиток – це процес зміни системи під впливом внутрішніх суперечностей, тобто вищий рівень саморуку [1].

Самосвідомість – уявлення індивіда про свої взаємозв'язки з середовищем, концептуальне власне відображення свого „Я”, установки стосовно самого себе, усвідомлення своєї соціальної значимості і соціальної відповідальності, особистісний рівень домагань, оцінка своїх можливостей, моделювання свого ідеального „Я”, потяг до ідеального уявлення себе у свідомості інших людей [1].

Секондмент (з англ. secondment – відрядження) – це один із методів корпоративного навчання, під час якого здійснюється відрядження до іншої організації або ротація персоналу в колективі з метою поширення інноваційного досвіду роботи, опанування нових умінь і навичок, необхідних для сходження професійними сходами, вивчення кола обов'язків сумісних спеціалістів, з якими доводиться стикатися на посаді, з метою забезпечення взаємозамінюваності працівників технології формування особистості педагога нової формації [73].

Семінарське заняття – особлива форма практичних занять, яка полягає в самостійному вивченні тими, хто навчаються, окремих питань і тем лекційного курсу з наступним обговоренням та (або) оформленням матеріалу у вигляді повідомлення, реферату, доповіді та ін. Особливістю семінару є активна участь усіх учасників навчального процесу у з'ясуванні проблем, запропонованих до розгляду [7].

Сервіси Інтернет – процеси обслуговування об'єктів Інтернет. Сервіси надаються користувачам, програмам, системам, рівням, функціональним блокам [40].

Сертифікат (англ. certificate/diploma/title) – офіційний документ, виданий установою, що нагороджує та відзначає досягнення відповідно до індивідуальної оцінки особистості чи колективу згідно зі встановленими стандартами [39].

Сертифікація педагогічних працівників – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології, практичних умінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи [110].

Синтез – здатність комбінувати нове ціле з частин для отримання більш загальної картини [11].

Синхронне навчання – різновид онлайн-навчання, у якому взаємодія між слухачами й викладачем відбувається в режимі реального часу. Прикладом синхронного навчання є вебінари, спільна робота над документами, відеоконференції тощо [83, с. 42].

Синхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у веб-середовищі дистанційного навчання (чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі тощо) [90].

Система віртуальної реальності – система, здатна забезпечити користувачеві ефект присутності в деякому штучному (уявному) середовищі завдяки впливу на органи чуття [7].

Система освіти – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними [110].

Система професійної (професійно-технічної) освіти складається з закладів професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та підпорядкування, що проводять діяльність у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичних, науково-методичних, наукових, навчально-виробничих, навчально-комерційних, видавничо-поліграфічних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих, обчислювальних та інших підприємств, установ, організацій та органів управління ними, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників [113].

Система управління веб-ресурсами навчальних дисциплін (програм) – програмне забезпечення для створення, збереження, накопичення та передачі веб-ресурсів, а також для забезпечення авторизованого доступу суб'єктів дистанційного навчання до цих веб-ресурсів [90].

Система управління дистанційним навчанням – програмне забезпечення, призначене для організації навчального процесу та контролю за навчанням через Інтернет та/або локальну мережу [90].

Системний підхід – комплексне вивчення найбільш суттєвих закономірностей розвитку явища як цілого з позицій системного аналізу [51].

Скринінг – відбір фактів, явищ із багатьох однорідних, які в процесі дослідження виявляють необхідні, шукані властивості [21].

Смарт-комплекс (SMART-комплекс) – 1) засіб вивчення базових та спеціальних дисциплін на основі контекстного навчання, здатного забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців [120]; 2) комплексна інформаційна структурована система електронного освітнього ресурсу інтегративного інформаційно-освітнього середовища навчально методичного призначення для забезпечення безперервного, повного дидактичного циклу процесу навчання, побудована на гнучких цифрових технологіях для формування індивідуальної освітньої траєкторії студента [12]; 3) комплексна інформаційна динамічна система навчально-методичного спрямування, яка відповідає SMART-критеріям (specific, measurable, attainable, relevant, timebound), має статичну, динамічну і середовищну складові, надає цілісну інформацію про навчальний предмет з можливістю оперативного доступу до навчального контенту з будь-якого місця (за умов доступу до мережі Інтернет), забезпечує оперативну оцінку навчальної діяльності учасниками освітнього процесу [118, с. 159].

Смарт-освіта (Smart education) – 1) здійснення освітньої діяльності в глобальній мережі інтернет на базі спільних стандартів, технологій і відносин, що встановлені між мережею навчального закладу та колективом викладачів і студентів; гнучке навчання в інтерактивному освітньому середовищі за допомогою контенту з усього світу, що має вільний доступ. Ключ до розуміння смартосвіти – це широка доступність знань [128, с. 126–127]; 2) цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або їх вдосконалення з використанням інтегрованого віртуального середовища для навчання з освітнім контентом, що розробляється, вдосконалюється всіма учасниками освітнього процесу [118, с. 159].

Стандартизація освіти – тенденція щодо розвитку освітніх процесів і систем, яка реалізується через формування певних універсальних вимог до змісту і результатів освіти (державні освітні стандарти) [11].

Стартап (англ. Startup – запускати) – проект, що реалізується за короткі терміни [35].

Стейкхолдер у сфері професійної освіти і навчання (stakeholders in VET) – всі, хто має інтерес (у тому числі й фінансовий) у сфері професійної освіти і навчання (наприклад, ті, хто визначає політику в даній сфері, громадяни-/покупці, працівники/роботодавці, суспільство, органи місцевого самоврядування тощо) [140, с. 35].

СТЕМ-освіта (STEM) – комплекс освітніх заходів, що сприяють інтегрованому використанню знань предметів природничих наук, ІКТ, інноваційних технологій. Засобами STEM можна значно підвищити ефективність дослідно-експериментальної, винахідницької діяльності в освітньому процесі [66, с. 15].

Стійкість навиків – збереження точності і темпу рухів незалежно від побічних впливів [36].

Сторітеллінг (у перекладі з англійської story означає історія, а telling – розповідати) – один із інструментів педагогічного маркетингу, за допомогою якого інформацію про товар або послугу подають у форматі «розповідання історій», а саме у вигляді ненав'язливих історій, відгуків клієнтів, життєвих ситуацій, що й робить такий маркетинг ближчим до клієнта. Інформація доходить до клієнта у вигляді акцентування на переваги перед іншими компаніями щодо користі та зручності товару/послуги [139].

Структурно-логічна схема – відображає логіку подачі матеріалу без деталізації понять, відомих здобувачам [36].

Структурування змісту – планування педагогічного процесу для отримання навчальних результатів у межах дисципліни яка вивчається [36].

Суб'єкт освітньої діяльності – фізична або юридична особа (заклад освіти, підприємство, установа, організація), що провадить освітню діяльність [110].

Суб'єкти дистанційного навчання – особи, які навчаються (учень, вихованець, студент, слухач), та особи, які забезпечують навчальний процес за дистанційною формою навчання (педагогічні та науково-педагогічні працівники, методисти тощо) [90].

Супервізія (англ. supervision – нагляд) – метод навчання педагогів на робочому місці (один із методів корпоративного навчання), різновид наставництва, надання професійної допомоги спеціалісту або закладу, який спрямований на роботу з професійними труднощами, аналіз недоліків та удосконалення організації роботи (Інтервізія та супервізія як форми методичного супроводу професійного розвитку фахівців психологічної служби) [38].

Т

Тайм-менеджмент (від англ. time management) – керування часом, вміння ефективно розподілити свій час. Навички з тайм-менеджменту дозволяють структурувати час і раціонально його використовувати, планувати режим праці й відпочинку, а також навантаження із відповідним розподілом часу на певні види праці, визначати пріоритети діяльності, об'єктивно оцінювати одержані результати за певний проміжок часу, діяти цілеспрямовано відповідно до поставленої мети, формувати навички самоменеджменту й вміння використовувати їх на практиці, розвивати впевненість у собі шляхом планування, позбутися стресів, досягати успіхів і знаходити резерви вільного часу, виховувати пунктуальність, відповідальність, працелюбство та ін. [60].

Теги (мітки) – ключові слова, що описують даний об'єкт або відносять його до якої-небудь категорії. Це свого роду мітки, які присвоюються об'єкту, щоб визначити його місце серед інших об'єктів [7].

Тезаурус (гр. thesaurus – запас, скарб) – у комунікативній лінгвістиці – запас слів (фразеологізмів, виразів) індивіда, необхідний для спілкування на певну тему [1].

Телекомунікації (електрозв'язок) – передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідових, оптичних або інших електромагнітних системах [115].

Тест комп'ютерний – набір стандартизованих завдань, представлених в електронній формі, що призначені для оцінювання рівня навчальних досягнень учнів/студентів (рівня оволодіння навчальним матеріалом) [39].

Тестове завдання – складова одиниця тесту, яка відповідає таким вимогам: зміст відповідає меті тестування; сформульовано максимально лаконічно, але зрозуміло; відповідає умові локальної незалежності; однакова для всіх іспитників інструкція і структура завдання; чітко визначене місце для фіксації відповідей; однаковість принципів оцінювання та інтерпретації результатів; кількісні характеристики задовольняють певні критерії якості [39].

Тестування з виробничого навчання – спосіб діагностичної перевірки якості знань та способів їх застосування на практиці [27].

Технології асесмент-центру – розроблення спеціальної процедури для виявлення здатності педагога здійснювати певний вид діяльності, що ґрунтується на моделюванні її ключових моментів із метою визначення професійно значущих якостей [36].

Технології аутсорсингу – делегування виконання частини своїх функцій іншим установам і організаціям [36].

Технології дистанційного навчання – комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання у навчальних закладах та наукових установах [90].

Технологічні карти – використовуються під час виробничого навчання та виробничої практики здобувачів на підприємстві. Технологічні карти містять вказівки про технологію виконання робіт, матеріали та їх необхідну кількість, пристрої, вимоги до якості робіт, робочі норми часу та виробітку, продуктивність праці, графічні матеріали (робочі кресленики, ескізи конструкторські документи, призначені для разового використання), нормативні документи (ДСТУ, ДНА тощо) [88].

Технологія «Маркетинг-мікс» в управлінні закладом професійної (професійно-технічної) освіти передбачає аналіз переваг діяльності закладу та визначення актуального стану розвитку таких феноменів, як проектні команди (людські ре-

сурси), освітні програми (проектна основа 24 формування), ціноутворення, логістика (доставка послуги), просування послуги (реклама, PR-компанії, адресні звернення, заходи тощо), процеси, обладнання [118, с. 23].

Технологія маркетингово-моніторингового супроводу управління закладом професійної (професійно-технічної) освіти як проектно-орієнтованої організації – це поетапна діяльність керівника закладу щодо організації системи відстеження та регулювання стану надання освітніх послуг закладом професійної (професійно-технічної) освіти з відповідними управлінськими впливами, яка представлена у формі збору, опрацьовування й аналізу інформації щодо вивчення ринку і динаміки споживчого попиту та можливостей закладу освіти шляхом проведення маркетингових досліджень з використанням специфічного інструментарію «маркетинг-мікс». [118, с. 25].

Технологія моделювання професійної діяльності є складовою класу діяльнісних технологій навчання. Моделювання професійної діяльності в навчально-виробничому процесі надає можливість учням правильно та повно уявити собі цілісну картину майбутньої професійної діяльності як у виробничому, так і в соціальному аспекті [36].

Технологія мотивації учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до розвитку професійної кар'єри полягає у психологічній мобілізації фізичного, інтелектуального та емоційного потенціалу особистості для досягнення нею професійного успіху. Метою технології є розроблення і впровадження в закладі освіти чітких механізмів сприяння розвитку самомотивації особи до професійного успіху на основі залучення її внутрішніх психічних резервів. Основні складові технології мотивації учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до розвитку професійної кар'єри: діагностування мотивації учнів ЗП(ПТ)О; розроблення змісту навчання учнів, вибір відповідних форм і методів корекційної роботи; залучення учнів до складання стратегії особистісного і кар'єрного розвитку; розвиток в учнів навичок самомотивації. [118, с. 46-49.]

Технологія навчання (як процес) – послідовність (не обов'язково суворо впорядкована) педагогічних процедур, операцій і прийомів, які складають у сукупності цілісну дидактичну систему, реалізація якої приводить до досягнення гарантованої мети навчання і сприяє цілісному розвитку особистості здобувачів [11].

Технологія навчання (як результат) – науковий проект (опис, модель) дидактичного процесу, відтворення якого гарантує успіх педагогічних дій [11].

Технологія освіти – системний метод створення, застосування і визначення всього процесу навчання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії для оптимізації форм освіти [117].

Технологія проблемного навчання – загострення діалектичного протиріччя між тим, що знає та вміє людина (учень), і неможливістю прямого застосування цих знань чи вмінь у нестандартних або критичних ситуаціях [36].

Технологія реалізації проекту закладу професійної (професійно-технічної) освіти – це поетапна діяльність керівника проекту та проектною команди, спрямована на успішну реалізацію завдань проекту при оптимальному використанні ресурсів закладу професійної (професійно-технічної) освіти [118, с. 27].

Технологія розвитку ділової активності учнів закладів професійної освіти – це система взаємопов'язаних дій педагога і учнів, що охоплює методи, засоби навчання як задачної форми організації діяльності й теорію їх використання, що цілісно забезпечують становлення досліджуваного утворення [118, с. 47].

Технологія розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих кадрів у процесі проектною діяльності передбачає систему поетапних педагогічних дій з навчання, виховання й розвитку особистості, спрямовану на використання форм, методів, прийомів проектною діяльності для гарантованого розвитку у майбутніх фахівців якостей, умінь і навичок, необхідних для відкриття й успішного ведення власної справи [118, с. 51].

Технологія розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих кадрів із використанням елементів самоменеджменту – це система поетапних педагогічних дій з навчання, виховання й розвитку особистості, спрямованих на використання форм, методів, прийомів самоменеджменту для гарантованого розвитку у майбутніх фахівців якостей, умінь і навичок, необхідних для відкриття й успішного ведення власної справи [118, с. 53].

Технологія розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання – організований психолого-педагогічний процес, що ґрунтується на наукових підходах і принципах, процесуально реалізовується на основі інноваційних форм, методів, технологій навчання, а також шляхом самоосвіти та гарантує досягнення результату – професійний розвиток особистості педагогічного працівника. [118, с. 121].

Технологія розвитку соціального партнерства в закладі професійної (професійно-технічної) освіти – це сукупність поетапно здійснюваних заходів і процедур, що забезпечує ефективну взаємодію закладу з органами виконавчої влади, об'єднаннями роботодавців, профспілок, підприємствами різних форм власності й підпорядкування, установами служби зайнятості та дає можливість максимально узгодити їхні спільні інтереси. Вона містить структурні складники (концептуально-цільовий, змістово-технологічний і мотиваційно-результативний), що уможливають її життєвий цикл та подальше перетворення за потреби [52].

Технологія розвитку фінансової грамотності майбутніх кваліфікованих робітників у системі професійної (професійно-технічної) освіти – послідовна сукупність педагогічних дій, спрямованих на стимулювання розвитку в учнів умінь вести облік надходжень і витрат; розпоряджатися грошовими ресурсами, планувати майбутні фінансові рішення; здійснювати вибір фінансових інструментів, створювати заощадження, щоб забезпечити майбутнє і бути готовими до кризових ситуацій [118, с. 54].

Технологія ситуаційного навчання – письмовий опис моделей реальної конкретної ситуації та дидактичний пакет завдань, необхідний учням у процесі розв’язання змодельованої професійної проблем [85].

Тимбілдинг в освіті – застосування широкого діапазону дій (заходів) для створення та підвищення ефективності роботи певної команди. Успіх діяльності кожного навчального закладу забезпечує цілеспрямований колектив однодумців. Тимбілдинг є дуже важливою частиною парадигми сучасної освіти, так як формує високу працездатність усіх її учасників [123].

Траєкторія навчання (англ. *pathway of training*) – набір споріднених програм навчання, які можуть надаватися різними навчальними закладами – школами, тренінговими центрами, вищими навчальними закладами, професійно-технічними навчальними закладами, та полегшують професійний розвиток індивідууму в рамках однієї чи різних галузей [140].

Трайвертайзінг (англ. «try» – намагатися і «advertising» – реклама) – один з інструментів педагогічного маркетингу, порівняно нове поняття в маркетингу. Суть поняття «трайвертайзінг» полягає в тому, що споживач перед купівлею товару/послуги має унікальну можливість ознайомитися з ним/нею детально за допомогою тестового використання [145].

Трафік – 1) потік даних у середовищі передачі даних. Використовується для виміру обсягу даних, переданих через канал зв’язку за період часу; 2) кількість відвідувачів Web-сайту (або його визначеної Web-сторінки) за одиницю часу (день, місяць тощо); 3) іноді під цим терміном розуміється кількість звернень до Web-сайту [7].

Тренажер – моделювальний пристрій для опрацювання робочих навичок [13]

Тренінг (англ. training від to train – навчати, тренувати) – активне навчання, що спрямоване на досягнення бажаного результату при застосуванні отриманих знань на практиці. Важливим у тренінгу є суб’єкт-суб’єктні відносини між учасниками процесу навчання, а саме: викладач спілкується з учасниками «на рівних»,

тобто є таким самим учасником тренінгової групи, як й інші учасники. Слід зауважити, що викладач водночас є й каталізатором усіх процесів, що відбуваються в групі, направляючим групи на шлях до досягнення визначеної мети тренінгу [39].

Тренінг (операційна гра) – інтерактивний метод навчання, який являє собою сукупність практичних вправ з моделювання реальних або вигаданих виробничих, суспільних або побутових ситуацій [36].

Тренінг комунікативності – метод навчання у процесі побудови ефективно взаємодіючої групи здобувачів. Основна функція – зміна поведінкових принципів і (чи) розвиток лідерських здібностей здобувачів [36].

Трудова дія – найпростіша трудова операція (робота), яку здійснює працівник для виконання окремої трудової функції [65].

Трудова функція – складова частина виду трудової діяльності, що являє собою інтегрований (відносно автономний) набір трудових дій, що визначається технологічним процесом та передбачає наявність компетентностей, необхідних для їх виконання [65].

Трудовий прийом – сукупність трудових дій виконавця, об'єднаних одним цільовим призначенням як складова виробничої операції [88].

Тьютор (з англ. tutor – учитель) – викладач, сертифікований навчальним закладом на право проведення занять або консультацій за навчальними програмами даного закладу [40].

Тьюторство (з англ. tutoring – координація) – метод навчання педагогів на робочому місці (один із методів корпоративного навчання), різновид наставництва, у ході якого здійснюється супровід процесу навчання, обговорення досвіду, перенесення отриманих знань у реальну практику [83, с. 33].

У

Уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв’язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням інструкцій, матеріалів, інструментів та обладнання) [29].

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [110].

Урок виробничого навчання – форма професійно-практичної підготовки, за якою майстер виробничого навчання у визначений проміжок часу в спеціально обладнаному місці керує навчально-виробничою діяльністю групи учнів [29].

Ф

Фасилітатор – людина, яка має полегшити групі процес досягнення мети. По суті, це визначення стосується ідеального вчителя, якщо він компетентний і відкритий, уміє говорити і, особливо, слухати, може непомітно скоригувати хід спільної діяльності, надихнути учасників на ефективну взаємодію [24, с. 954].

Фасилітатор навчання (англ. learning facilitator) – особа, яка сприяє засвоєнню знань і вмінь шляхом створення сприятливого навчального середовища, включаючи функції навчання, викладання, профорієнтації або контролю. Фасилітатор допомагає тому, хто навчається, формувати знання та вміння, здійснюючи керівництво, зворотний зв’язок і консультування впродовж усього процесу навчання [140, с. 38].

Фасилітація (англ. facilitate – полегшувати, сприяти) – стиль педагогічного спілкування, який передбачає полегшення взаємодії під час спільної діяльності; ненав’язлива допомога групі чи окремій людині в пошуку способів виявлення і розв’язання

проблем, налагодженні комунікативної взаємодії між суб'єктами діяльності. Поняття введене К. Роджерсом, який учителя називає фасилітатором спілкування. Вважає, що він має допомогти учневі вчитися, увиразнити себе як особистість; зацікавити, підтримати під час пошуку знань [24, с. 953].

Фахова передвища освіта – освіта, яка спрямована на формування та розвиток освітньої кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності та/або здійсненням обмежених управлінських функцій, що характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки, і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації [110].

Фішинг – вид шахрайства, коли шахраї маскуються як надійні ресурси в спробі отримати особисту інформацію, таку як паролі і дані кредитних карт тощо через Інтернет. Фішинг часто відбувається через електронну пошту і миттєвий обмін повідомленнями і може містити посилання на вебсайти, які спрямовують користувача увійти в їхнє середовище і надати приватну інформацію. Ці шахрайські вебсайти часто мають вигляд ідентично законних, щоб уникнути підозр з боку користувача [23].

Формальна освіта – *див. освіта формальна.*

Формальне професійне навчання кваліфікованих робітників – набуття професійних знань, умінь і навичок у навчальному закладі або безпосередньо у роботодавця відповідно до вимог державних стандартів освіти, за результатами якого видається документ про освіту встановленого зразка. Формальне професійне навчання працівників робітничим професіям включає первинну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників [112].

Форми організації учнів у процесі виробничої практики – визначаються змістом професії і залежать від видів і складу робіт, які виконуються практикантами: індивідуальна, учнівські бригади, у складі робочих бригад [88].

Форум – це «дошка оголошень», у рамках якої зручно організувати будь-які, найбільш розгалужені дискусійні «дерева». Дошки оголошень згруповані за темами і працюють за принципом безкоштовних оголошень у газеті. Світ форумів, на відміну від вже знайомих нам «гостьових книг», на рідкість різноманітний: навряд чи не кожний форум пропонує свою модель дизайну «дошки оголошень» і спосіб організації повідомлень за темами дискусій [40].

Фотоблог – блог, основним змістом якого є фотографії [40].

Х

Хмарні сервіси – новітній вид мережних послуг, що надаються користувачу інформаційно-комунікаційних мереж з віртуалізованою ІКТ інфраструктурою. Поява хмарних сервісів стала можливою у процесі розвитку технологій хмарних обчислень (англ. Cloud Computing), що реалізуються за умов динамічного масштабованого доступу до гнучко організованого пулу розподілених фізичних або віртуальних ресурсів (наприклад, мереж, серверів, файлів даних, програмного забезпечення та послуг), які можуть бути швидко надані і вивільнені за умови мінімальних управлінських зусиль та взаємодії з постачальником. Надання такого доступу, як відокремлена послуга, залишається різновидом хмарних сервісів [39].

Хмарні сервіси (англ. Cloud technology, cloud computing) – новітній вид мережних послуг, що надаються користувачу інформаційно-комунікаційних мереж з віртуалізованою ІКТ інфраструктурою [7].

Хостинг (від англ., слова hosting – спільне розміщення) – це розміщення Web-сайту на обладнанні компанії. Ресурси серверу і лінії зв'язку використовуються спільно безліччю клієнтів [40].

Хьютагогіка (від грец. εαυτός – сам; άνω – вести) – окрема гілка педагогічної думки, що взяла початок з андрогогіки, тільки хьютагогіка вивчає процес самостійної та безперервної самоосвіти протягом усього життя [141].

Ц

Цифрова інформація – див. електронна (цифрова) інформація.

Цифрова компетентність (англ. digital competence) – здатність особистості впевнено та ґрунтовно користуватися засобами цифрових технологій у таких сферах, як професійна діяльність і працевлаштування, освіта, дозвілля, громадська діяльність, що є життєво необхідними для участі у щоденному соціально-економічному житті. Цифрову компетентність та опис її складових здійснено Європейським дослідницьким центром Європейської комісії у 2016–2017 рр. в Рамці цифрової компетентності для громадян (англ. DigComp 2.0: Digital Competence Framework for Citizens), що сьогодні є еталонним орієнтиром та стратегічним документом європейських країн для розроблення освітніх стандартів. До складових (сфер) цифрової компетентності відносяться: інформація та цифрова грамотність, комунікація та співробітництво, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем. Рамка цифрової компетентності містить дескриптори з восьми рівнів майстерності [39].

Цифрова освіта (англ. Digital Education) – цілеспрямований процес здобуття освіти учнем (учнями), що відбувається в цифровому інформаційно-освітньому середовищі, об'єктний склад якого утворюють цифрові ресурси освітнього призначення та комп'ютерні й комп'ютерно орієнтовані засоби навчання, а навчально-пізнавальна діяльність та організація освітнього процесу, зокрема взаємодія між учасниками освітнього процесу й оцінювання навчальних досягнень учнів, здійснюються за допомогою цифрових технологій та інформаційно-комунікаційних мереж (ІКМ). Ключовими складниками цифрового інформаційно-освітнього середовища є цифрові освітні ресурси, цифрові технології управління, цифрові технології підтримки наукових досліджень, ресурси і сервіси ІКМ, а також оцифровані результати навчальної і професійної діяльності [39].

Цифрова технологія (англ. digital technology) – будь-який продукт, за допомогою якого можна створювати, переглядати, поширювати, змінювати, зберігати, вибирати, передавати і отримувати інформацію електронними засобами у цифровій формі. Приклади: персональні комп'ютери та пристрої (комп'ютер, ноутбук, нетбук, планшет, смартфони, засобами мобільного зв'язку, ігрові консолі, медіаплеєри, пристрої для читання електронних книг), цифрове телебачення, роботи [39].

Цифрове середовище (англ. Digital environment) – контекст, або «місце», існування якого забезпечують технології та цифрові пристрої, що часто передається за допомогою інтернету чи інших цифрових засобів, наприклад, мережі мобільного зв'язку. Записи та докази взаємодії особи з цифровим середовищем утворюють так званий «цифровий слід». У системі DigComp термін «цифрове середовище» використовується як фон для цифрових дій без зазначення конкретної технології чи конкретного засобу [39].

Цифровий контент (англ. Digital content) – будь-який вид контенту, що існує у формі цифрових даних, які закодовані у форматі, читаному комп'ютером, і які можна створювати, передивлятися, поширювати, змінювати та зберігати за допомогою комп'ютерів і цифрових технологій, наприклад Інтернету. Такий контент може бути безкоштовним або платним. Приклади цифрового контенту: веб-сторінки та веб-сайти, соціальні мережі, дані та бази даних, цифрові звукозаписи, як-от файли у форматі mp3, електронні книги, цифрові зображення, цифрові відеозаписи, відеоігри, комп'ютерні програми та програмне забезпечення [39].

Цифрові засоби (англ. Digital tools) – цифрові технології, використовувані для конкретної цілі або для виконання конкретної функції обробки інформації, зв'язку, створення контенту, забезпечення безпеки чи розв'язання проблем [39].

Цифрові послуги (англ. Digital services (public or private) – послуги, що можуть надаватися за допомогою цифрового зв'язку, наприклад Інтернету чи мережі мобільного зв'язку,

та включати надання цифрової інформації (наприклад даних або контенту) і (або) послуги розрахункового обслуговування. Вони можуть бути або державними, або приватними, як електронне врядування, цифрові банківські послуги, електронна торгівля, музичні послуги (наприклад Spotify), кінематографічні/телевізійні послуги (наприклад Netflix) [39].

Цілі нормування навчально-виробничих робіт здобувачів – забезпечення поступового засвоєння прийомів та методів роботи; навчання вміння цінити час; виховання наполегливості в досягненні мети, стимулювання активності; сприяння одержанню навичок планування та самоконтролю діяльності; створення умов для об'єктивної оцінки навчально-виробничої діяльності [88].

Цільова аудиторія – сукупність людей, об'єднаних спільними соціально-демографічними, культурними, економічними характеристиками, що є метою впливу творців духовного чи матеріального продукту [23].

Ч

Чат (chat – англ. розмова) – засіб спілкування користувачів у мережі в режимі реального часу за допомогою клавіатури комп'ютера, а також програмне забезпечення, що дозволяє організувати таке спілкування (наприклад, в Інтернеті) [144]. Існують текстові, голосові, аудіо-, відео- чати.

Чат-заняття – це навчальне заняття, що забезпечується за допомогою використання чат-технологій. Чати надають можливість педагогам проводити онлайн-консультації, онлайн-конференції, відеоконференції тощо [40].

Ш

Шерінг (від англ. «to share» – ділитися) – це поняття зі словника тренінгу ототожнюється з поняттям «зворотний зв'язок». Зворотний зв'язок зазвичай відбувається після вправи або на початку/кінці тренінгового дня з метою усвідомлення учасниками своїх почуттів і внутрішніх процесів, що відбуваються, аналізу і закріплення досвіду, постановки мети на майбутнє [153].

Щ

Щоденник здобувача освіти – документ, що послідовно відображає процес здобуття кваліфікацій професійної освіти та результати навчання здобувача освіти за дуальною формою (далі – щоденник) [91].

Ю

Юзер (User) – користувач [40].

Юніт (Unit) – у комп'ютерних іграх – віртуальний учасник гри, яким ви можете керувати [40].

Я

Якість інформації – сукупність властивостей, що відображають ступінь придатності конкретної інформації про об'єкти та їх взаємозв'язки для досягнення цілей, що стоять перед користувачем, при реалізації тих або інших видів діяльності [144].

Якість надання освітніх послуг закладом професійної (професійнотехнічної) освіти – це ступінь відповідності результатів освітньої діяльності закладу замовленню держави (відповідність стандарту), запитам суспільства (регіональні

освітні потреби) та потребам особистості (освітні потреби споживача послуг), що надає заклад освіти, й сприяє інтелектуальному розвитку людського капіталу держави [118, с. 23].

Якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг [110].

Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг [110].

Якість тесту – відповідність вимогам, що висуваються до характеристик тесту в цілому та до окремих тестових завдань (базовими характеристиками якості тесту є надійність, валідність та ефективність, тестових завдань – складність, дискримінативність та характеристична крива) [39].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко О. В., Смоляна Н. В. Теоретичне і виробниче навчання у професійно-технічних навчальних закладах: короткий термінологічний словник. Київ; Ніжин: Лисенко М. М., 2012. 103 с.
2. Анутовання і реферування наукових текстів. *Навчальні матеріали онлайн*: веб-сайт. URL: https://pidru4niki.com/1513061640666/dokumentoznavstvo/anotuvannya_referuvannya_naukovih_tekstiv (дата звернення: 25.05.2021).
3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики)*: монографія / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. С. 45–50.
4. Білик О. М. Мобільність в системі людського капіталу: методика оцінювання та напрями активізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.07 / ДВНЗ «Київ. нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2009. 20 с.
5. Бьюзен Т. Супермышление. Минск: Попурри, 2003. 420 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред.: В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989> (дата звернення: 25.05.2021).
7. Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень: словник-довідник / вид. 2-ге, вип. та доп.; упоряд.: Спірін О. М., Іванова С. М., Яцишин А. В., Кільченко А. В. та ін. Київ: Компринт, 2019. 76 с.
8. Віртуальне спілкування. *Навчальні матеріали онлайн*: веб-сайт. URL: https://pidruchniki.com/16520205/menedzhment/virtualne_splukuvannya (дата звернення: 25.05.2021)..
9. Волкова Н. П. Педагогіка: посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ: Академія, 2001. 576 с.
10. Гириловська І. В. Теорія і практика моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників: монографія. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2020. 304 с.

11. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / вид. 2-ге, доп. й вип. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
12. Гуменний О. Д. Дефініція. *IVET (Інститут проф.-техн. освіти НАПН України)*: сайт. URL: <https://ivet.edu.ua/component/seoglossary/1-glosarij/smart-kompleks-navchalnoi-dystsypliny?Itemid=1217> (дата звернення: 25.05.2021).
13. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С., Бадюк Ю. В. Навчально-виховний процес у професійно-технічних закладах / за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця: Планер, 2011. 355 с.
14. Давыдов В. П. Теоретические и методические основы моделирования процесса профессиональной подготовки специалиста. *Инновации в образовании*. 2002. № 2. С. 62–83.
15. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование. *Педагогика*. 2003. № 4. С. 21–26.
16. Дерев'яно В. Методична робота в ПТНЗ. Шляхи оновлення змісту, форм і методів. *Профтехосвіта*. 2017. № 7(103). С. 13–15.
17. Деякі питання документування управлінської діяльності: постанова Каб. Міністрів України від 17.01.2018 № 55. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
18. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
19. Діджиталізація. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/8F/t-47168398> (дата звернення: 25.05.2021).
20. Дмитренко Г. А., Протасова Н. Г. Управління людськими ресурсами: навч. посіб. Київ; Херсон: Олді-плюс, 2012. 256 с.
21. Електронний публічний словник української мови. *UKRLIT.ORG: публічна електр. б-ка укр. мови*. URL: <http://ukrlit.org/slovnuk> (дата звернення: 25.05.2021).
22. Електронний словник. *Словник.ua: портал української мови та культури*. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?s1=1&s2=97> (дата звернення: 25.05.2021).

23. Електронні соціальні мережі як інструменти сучасного навчального середовища: термінологічний словник / вид. 3-тє, доп.; Ю. М. Богачков, О. Ю. Буров, Н. П. Дементієвська та ін.; за заг. ред. О. П. Пінчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 74 с.
24. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред.: В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
25. Жерносек І. П. Основні форми і зміст навчально-методичної діяльності в школі. *Рідна школа*. 2000. № 4. С. 30–33.
26. Завалевський Ю. І. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип 17. С. 63–69.
27. Заславська С. І. Контроль навчальних досягнень учнів з професійно-практичної підготовки: метод. рек. Біла Церква: БІНПО УМО, 2017. 46 с.
28. Заславська С. І. Методика розробки навчально-технічної документації: метод. рек. Біла Церква: БІНПО УМО НАПН України, 2015. 55 с.
29. Заславська С. І. Сучасний урок виробничого навчання: метод. рек. до самостійної роботи / уклад.: С. І. Заславська. Біла Церква: БІНПО, 2016. 34 с.
30. Заславська С. І. Компетентнісний підхід у системі післядипломної освіти. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. пр. Київ, 2014. Вип. 11 (24). С. 71–79.
31. Заславська С. І. Інноваційна діяльність педагога професійної школи. *Інноваційні технології при підготовці кваліфікованих робітників зварювального виробництва*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-семінару / за ред. Ситнікова О. П. Біла Церква: БІНПО УМО НАПН України, 2018. С. 17–20.
32. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підруч. для студентів вищ. пед. навч. закладів. Київ: Вища школа, 2004. 168 с.
33. Імідж педагога. *Педагогіка: підруч. для студентів онлайн*. URL: https://stud.com.ua/46410/pedagogika/imidzh_pedagoga (дата звернення: 25.05.2021).
34. Індивідуальна культурна лабораторія андрагога (наукова, навчальна, методична). *Методист*. 2018. № 11 (83). С. 23–44.

35. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / за заг. ред. О. І. Огієнко; уклад.: О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Ю. С. Красильник, К. В. Котун. Київ, 2016. 120 с.

36. Інноваційні педагогічні технології навчання професії / А. С. Нікуліна, Ю. Б. Максименко, Г. П. Матвеев, С. І. Заславська та ін.; за ред. А. С. Нікуліної. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2005. 385 с.

37. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / уклад.: І. В. Артёмов, А. В. Шершун, С. В. П'ясецька-Устич. Ужгород, 2015. 160 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 25). URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/9703> (дата звернення: 25.05.2021).

38. Інтервізія та супервізія як форми методичного супроводу професійного розвитку фахівців психологічної служби. *Управління освіти Чернівецької міської ради*: офіц. сайт. URL: <https://osvita.cv.ua/interviziya-ta-superviziya-yak-formy-metodychnogo-suprovodu-profesijnogo-rozvytku-fahivtsiv-psyhologichnoyi-sluzhby/> (дата звернення: 25.05.2021).

39. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. Київ: Компринт, 2019. 134 с.

40. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навч. посіб. Вінниця: Планер. 2011. 220 с.

41. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Рак Т. Є. Інноваційні технології навчання: словник-глосарій. Львів: Вид-во ЛДУ БЖД, 2011. 156 с.

42. Качалова Л. В. Методика організації, підготовки і проведення навчального заняття на вебінарі. URL: www.Slideshare.net/Kachalova/SS-30080362 (дата звернення: 25.05.2021).

43. Кашук К. М. Вплив провайдингу інновацій на формування інноваційної інфраструктури аграрних підприємств. URL: https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/3_1/135.pdf (дата звернення: 25.05.2021)

44. Кейс самоосвіти. *Завуч*. 2013. № 13. С. 4–25.

45. Кириченко В. Воркшоп як ефективний метод підвищення професійної компетентності педагогів. *Методист*. 2019. № 4 (88). С. 34–39.
46. Колосова Л. М. Управління професійним розвитком методистів науково-методичних установ в регіональній безперервній педагогічній освіті: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / Університет менеджменту освіти. Київ, 2013. 260 с.
47. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року: схвалено розпорядженням Каб. Міністрів України від 12.06.2019 № 419-р. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
48. Коротков Э. М. Управление качеством образования: учеб. пособие для вузов / 2-е изд. Москва: Академический Проект, 2007. 320 с.
49. Костюк Д. А. Стан сформованості професійно важливих якостей у майбутніх техніків-електриків сільського господарства. *Теорія і методика професійної освіти*: електр. журн. 2012. № 3. URL: <http://tmpo.ivet-ua.science/images/docs/3/12koste.pdf> (дата звернення: 25.05.2021).
50. Креативність – головна здібність людини 21 століття. *Креативна країна: культурно-освітній проєкт*. URL: <https://creativecountry.org/creativity21/> (дата звернення: 25.05.2021).
51. Кругликов Г. И. Методическая работа мастера профессионального обучения: учеб. пособие для студентов сред. проф. учеб. заведений. Москва: Академия, 2000. 160 с.
52. Кулалаєва Н., Гоменюк Д. Технологія розвитку соціального партнерства в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дуальної форми навчання. *Професійна педагогіка*. 2020. № 1 (20). URL: <https://jrnl.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/581/655> (дата звернення: 25.05.2021).
53. Кулалаєва Н. Концептуальні засади проектного професійного навчання у ЗП(ПТ)О. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*: зб. наук. пр. 2018. Вип. 17. С. 14–21. URL: <https://jrnl.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/17> (дата звернення: 25.05.2021).

54. Кулалаєва Н. В. Діагностичний аналіз стану готовності учнів ПТНЗ до проектного навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*: зб. наук. пр. 2017. Вип. 14. С. 70–78. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/7> (дата звернення: 25.05.2021).
55. Кулалаєва Н., Гайдук О. Методична система професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з елементами дуальної форми навчання. *Професійна педагогіка*. 2021. Т. 1(22) С. 96–103. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/76> (дата звернення: 25.05.2021).
56. Кулалаєва Н., Методика організації дуальної форми навчання кваліфікованих робітників: основні етапи. *Професійна освіта*. 2020. № 3(88). С. 26–28.
57. Кулалаєва Н. В. Дорожня карта для роботодавців з упровадження дуальної форми здобуття освіти. *Професійна педагогіка*. 2020. №. 2(21). С. 5–10. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/609> (дата звернення: 25.05.2021).
58. Куликова С. А. Педагогический тренинг как средство формирования у учащихся ценностных ориентаций. *Среднее профессиональное образование*. 2010. № 2. С. 20–22. URL: <http://essocman.hse.ru/text/27872747/> (дата звернення: 25.05.2021).
59. Куценко Е. С. Феномен образовательного кластера. URL: <https://evg-ko.livejournal.com/category/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5> (дата звернення: 25.05.2021).
60. Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / авт.-упоряд.: Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. Київ; Ніжин: Лисенко М. М., 2014. 108 с.
61. Лукашевич М. П. Теорія і практика самоменеджменту: навч. посіб. Київ: МАУП, 1999. 252 с.
62. Майорова І. Г. Використання робочих зошитів як засобу підвищення ефективності професійної підготовки: метод. рек. Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2012. 40 с. URL: http://nmc-pto.dp.ua/doc/2014/mkab_21.pdf (дата звернення: 25.05.2021).
63. Майорова І. Г. Впровадження інтерактивного навчання у професійну підготовку фахівців. Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2012. 42 с.

64. Мельник Ю. Б., Пипенко І. С. Сутність і взаємозв'язок понять «освітня логістика», «педагогічна логістика», та «навчальна логістика». *Актуальні питання освіти і науки*: зб. наук. пр. Вип. 2017. URL: https://culturehealth.org/hogokz_knigi/Arhiv_DOI/09_10.11.2017.HOGOKZ/1.%20Mel'nik_Pipenko.pdf (дата звернення: 25.05.2021).

65. Методика розроблення професійних стандартів: затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 22.01.2018 № 74. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

66. Методичний простір міста. Створення компетентнісного методичного простору міста Тернополя в умовах реформування освіти. *Методист*. 2018. № 10 (82). С. 6–27.

67. Могилевкин Б. А., Божин А. С. Развитие карьерной компетентности молодых специалистов. *Трудоустройство, планирование и реализация карьеры выпускников вузов*: сб. науч. материалов. / отв. ред.: Е. А. Могилевкин. Владивосток: Изд-во ВГУЭС. 2006. Вып. 3. С. 62–70.

68. Модульна система і технологія професійного навчання / за ред. О. П. Мікуляка, С. І. Заславської. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2013. 460 с.

69. Мороз І. В. Кредитно-модульна система організації навчального процесу: довідник для студентів. Переяслав-Хмельницький: ПХДПУ, 2005. 96 с.

70. Мотивація навчальної діяльності. *Навчальні матеріали онлайн*: сайт. URL: https://pidru4niki.com/17450602/psihologiya/motivatsiya_navchalnoyi_diyalnosti (дата звернення: 25.05.2021).

71. Мотивація і оплата праці. *Навчальні матеріали онлайн*: сайт. URL: https://pidru4niki.com/13930518/ekonomika/motivatsiya_oplata_pratsi (дата звернення: 25.05.2021).

72. Назаренко Г. Передовий педагогічний досвід у контексті інноватики. *Післядипломна освіта в Україні*. 2010. № 2 (17). С. 32–34.

73. Найбільш ефективні технології формування особистості вчителя нової формації в умовах НУШ. *На урок: освітній проєкт*. URL: <https://naurok.com.ua/naybilsh-efektivni-tehnologiformuvannya-osobistosti-vchitelya-novo-formaci-v-umovah-nush-79330.html> (дата звернення: 25.05.2021).

74. Національна доктрина розвитку освіти: затверджено Указом Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

75. Національна рамка кваліфікацій: додаток до постанови Каб. Міністрів України від 23.11.2011 № 1341. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12> (дата звернення: 25.05.2021).

76. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. Київ: Плеяди, 2011. 100 с.

77. Національний освітньо-науковий глосарій. Київ: Конвіпрінт, 2018. 524 с.

78. Національний стандарт України. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. ДСТУ 3017:2016. Видання офіційне / розробники: Н. Петрова (наук. кер.), Г. Плиса. Київ: ДП «УкрДНЦ», 2016. 38 с..

79. Ніколаєнко С. М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні. Київ: Книга, 2007. 232 с.

80. Нормативно-правова база. *Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/antikorupcija-diyalnist/normativno-pravova-baza> (дата звернення: 25.05.2021).

81. Новій школі – новий зміст методичної діяльності (Матеріали з розділу «Методична діяльність: виклики, тенденції, акценти»). *Методист*. 2018. № 4(76). С. 8–11.

82. Освіта дорослих: енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; упоряд.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова та ін.; НАПН України, Нац. акад. держ. управління при Президентові України та ін. Київ: Основа, 2014. 496 с.

83. Остапенко Г., Рябікіна А., Хрипун М., Олійникова Н. Підвищення професійної компетентності педагога в умовах Нової української школи. *Методист*. 2018. № 3 (75). С. 23–51.

84. Охріменко Г. В. Використання бенчмаркінгу в реалізації маркетингу освітніх послуг вищими навчальними закладами України. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. № 1. С. 84–93.

85. Паньков Д. В. Інтерактивні технології навчання: організаційно-методичні аспекти: метод. посіб. Донецьк: ДІПО ІПП, 2010. 112 с.

86. Педагогический энциклопедический словарь / глав. ред.: Б. М. Бим-Бад. Москва: Большая рос. энциклопедия, 2002. 528 с.

87. Перспективні освітні технології: наук.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Сазоненко. Київ: Гопак, 2000. 560 с.

88. Підготовка майстра виробничого навчання до занять: метод. рек. / уклад.: Заславська С. І. Донецьк: ДІПО ІПП, 2007. 64 с.

89. Покутня О. Н. Сучасні технології навчання. Київ: Освіта, 2005. С. 149–166.

90. Положення про дистанційне навчання: затверджене наказом МОН України 25.04.2013 № 466. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

91. Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти: затверджене наказом МОН України від 12.12.2019 № 1551. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

92. Положення про електронний підручник: затверджене наказом МОН України від 02.05.2018 № 440. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-18#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

93. Положення про електронні освітні ресурси: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 № 1060. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

94. Положення про методичну роботу в професійно-технічному навчальному закладі: Додаток № 1 до наказу МОН України від 12.12.2000 № 582. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0582290-00#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

95. Положення про організацію навчально-виробничого процесу на виробництві: затверджено наказом Мінпраці України, МОН України від 27.12.2006 № 500/861. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0032-07#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

96. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: затверджено наказом МОН України від 30.05.2006 № 419. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

97. Положення про професійне навчання працівників на виробництві: затверджено наказом Мінпраці України, МОН України від 26.03.2001 № 127/151. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

98. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: Просвіта, 2007. 144 с.

99. Пометун О. Інтерактивні методики та системи навчання. Київ: Шкільний світ, 2007. 112 с.

100. Порядок надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України: затверджено наказом МОН від 17.06.2008 № 537. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0628-08#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

101. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: затверджено постановою Каб. Міністрів України від 21.08.2019 № 800. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

102. Пригодій М. А. Методичні основи розроблення smart-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та машинобудівної галузей. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. Т. 3, № 1. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/164> (дата звернення: 25.05.2021).

103. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Каравела, 2012. 327 с.

104. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

105. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

106. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

107. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

108. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

109. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

110. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

111. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

112. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

113. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

114. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

115. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV. *Законодавство України* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

116. Прокопенко І. Ф., Євдокімов В. І. Педагогічні технології: навч. посіб. / вид. 2-ге. Харків: Колегіум, 2006. 259 с.

117. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад.: С. У. Гончаренко та ін.; за ред Н. Г. Ничкало. Київ: Вища шк., 2000. 380 с.

118. Професійна (професійно-технічна) та фахова передвища освіта: інформаційно-аналітичні матеріали / за наук. ред. В. О. Радкевич, Л. М. Єршової. Житомир: Полісся, 2021. 178 с.

119. Радкевич В. О. Підготовка педагога професійної школи до розробки засобів науково-методичного забезпечення процесу професійного навчання. *Педагог професійної школи*: зб. наук. пр. Київ: Науковий світ, 2003. Вип. V. С. 193–200.

120. Радкевич В. О., Гуменний О. Д. SMART-комплекси навчальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/706349/1/1RadkevichGumennuj11.pdf> (дата звернення: 25.05.2021).

121. Репко І. П., Одарченко В. І. Педагогічне дорадництво в Україні: реалії та перспективи. *Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (19–21 жовтня 2016 р., м. Мукачево) / редкол.: Т. Д. Щербан (голов. ред.) та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. С. 197–199.

122. Респондент. *Словник.ua: портал української мови та культури*. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%B%D1%82> (дата звернення: 25.05.2021).

123. Роль тимбілдингу в реалізації концепції НУШ. *Складові успішної реалізації концепції Нової української школи*: веб-сайт. URL: <https://www.slideshare.net/nataliyapersikova/ss-167442358> (дата звернення: 25.05.2021).

124. Ротація. *Навчальні матеріали онлайн*. URL: https://pidruchniki.com/82016/menedzhment/formi_profesiynogo_navchannya_personalu_obgruntuvannya_viboru_organizatsiyhttp://psychologis.com.ua/sensitivnostzpt_chuvstvitelnost_v_psihologii.htm (дата звернення: 25.05.2021).

125. Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). Київ: Гнозис, 2004. 681 с.

126. Самойленко Н. Ю. Результати дослідження методичної компетентності майстра виробничого навчання. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: тези Звіт. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 берез. 2012 р.): у 2-х т. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. Київ, 2012. Т. 1. С. 70–73.

127. Семеновских Т. В. «Клиповое мышление» – феномен современности. *Оптимальные коммуникации: эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связности РГГУ*. 2013. URL: <http://jarki.ru/wpress/2013/02/18/3208> (дата звернення: 25.05.2021).

128. Серебрянська І. М. Словник-довідник лексики сфери освіти: національно-європейська ідентичність: навч. посіб. Суми: Сумський держ. ун-т, 2018. 341 с.

129. Сидоренко В. В. Освіта дорослих для сучасного життя: професійно, атракційно, креативно (до 10-річного ювілею кафедри філософії і освіти дорослих). *Методист*. 2018. № 6 (78). С. 10–16.
130. Сидоренко В. В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. Донецьк. 2014. № 3 (14). С. 13–19. URL: https://ipro.if.ua/uprav1/media/files/pedag_koych.pdf (дата звернення: 25.05.2021).
131. Сисєєва С. О., Бондарєва Л. І. Педагогічні технології професійної підготовки: навч. тренінг. Київ: Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини, 2006. 180 с.
132. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання: навч. посіб. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 83 с.
133. Сілаєва І. Є., Шевчук С. С., Заславська С. І. Методика професійного навчання: метод. посіб. Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2014. 292 с.
134. Словник іншомовних слів Мельничука. *Slovnyk.me*: електр. словники й енциклопедії. URL: https://slovnyk.me/dict/foreign_melnychuk (дата звернення: 25.05.2021).
135. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: метод. посіб. / уклад.: Л. П. Вовк, Г. Д. Панченко, О. С. Падалка та ін. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 83 с.
136. Сорочан Т. М. Підготовка вчителів до реалізації Концепції «Нова українська школа». *Методист*. 2018. № 6 (78). С. 4–9.
137. Сорочан Т. М. Програма підготовки тренерів для навчання вчителів Нової української школи. *Учитель нової школи. Підготовка тренерів для навчання вчителів Нової української школи*. URL: <http://www.osvitaua.com/2018/04/63673/> (дата звернення: 25.05.2021).
138. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ: ЕксОб, 2004. 304 с.
139. Сторітеллінг – історія про історію. *Методичний навігатор*. URL: <https://sites.google.com/a/lyceum2.cv.ua/metodicnij-navigator/metodicni-materiali/storitelling> (дата звернення: 25.05.2021).

140. Тезаурус професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу / Пуховська Л. П., Леу С. О., Радкевич О. П., Шимановський М. М.; за наук. ред. Пуховської Л. П., Бородієнко О. В. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. 51 с.

141. Технології дистанційного навчання: словник-госарій / уклад.: М. Ю. Кадемія, В. М. Кобися. Вінниця: Тарнашинський О. В., 2016. 284 с.

142. Телетова С. Г., Телетов О. С. Педагогічний маркетинг у діяльності навчальних закладів. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 3(2). С. 117–124.

143. Тлумачний словник з інтелектуальної власності. Основні терміни: понад 2000 термінів / уклад.: М. Д. Гінзбург, Л. М. Дунаєвський, І. О. Требульова та ін.; за заг. ред. А. А. Рудника. Харків, 1999. 560 с.

144. Тлумачний словник з інформатики / Г. Г. Півняк, Б. С. Бусигін, М. М. Дівізінюк та ін. Дніпропетровськ: Вид-во Нац. гірнич. ун-ту, 2010. 600 с.

145. Трайвертайзінг. *Інструменти педагогічного маркетингу в професійній діяльності педагога Нової української школи*. URL: <http://www.osvita.ua.com/2018/07/65799/> (дата звернення: 25.05.2021).

146. Фарухшина М. Ш. Інструменти педагогічного маркетингу в професійній діяльності педагога Нової української школи. *Методист*. 2018. № 6 (78). С. 37–41.

147. Федорова В. Г. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття «кластер». *Ефективна економіка: електр. журн*. 2011. № 9. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=704> (дата звернення: 25.05.2021).

148. *Філософський енциклопедичний словник* / голов. ред.: В. І. Шинкарук; НАН України; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

149. Флегонтова Н. М. Словник-довідник термінів педагогічного маркетингу. Київ: Освіта України, 2008. 80 с.

150. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых. Проведение воркшопов: семинаров, мастер-классов / пер. с нем. Москва: Генезис, 2010. 360 с.

151. Фрумкин К. Г. Откуда исходит угроза книге. *Знамя*. 2010. № 9. URL: <https://znamlit.ru/publication.php?id=4377> (дата звернення: 25.05.2021).
152. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Слово, 2004. 240 с. URL: <https://www.imath.kiev.ua/~golub/ref/tsekhmistrova.pdf> (дата звернення: 25.05.2021).
153. Шевцова И. В. Тренинг личностного роста. СПб.: Речь, 2003. 144 с.
154. Шевчук С. С. Інноваційний урок у професійній школі: метод. посіб. Біла Церква: БІНПО ДВНЗ «УМО», 2015. 110 с.
155. Шевчук С. С. Інноваційна діяльність педагога професійної школи: навч.-метод. посіб. для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації. Біла Церква: БІНПО ДВНЗ «УМО», 2017. 97 с.
156. Якушко Т. Поради з організації успішних вебінарів. URL: <https://www.slideshare.net/lib4uth/ss-30181224> (дата звернення: 25.05.2021).
157. Yershova L. The Technology for Developing Entrepreneurial Competency in Future Qualified Specialists Using Self-Management Elements. *Professional Pedagogics*. 2020. № 1(20). С. 151–159.

Довідкове видання

Майборода Людмила Анатоліївна
Заславська Світлана Ігнатівна
Горбан Євдокія Іванівна

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ
РОБІТНИКІВ**

Словник

[Електронна видання]

Редактор-коректор **Н. Данилюк**
Обкладинка – **Т. Шеканова**. Верстання – **Д. Гусаркін**

Формат 60x84/16. Гарнітура Minion.
Обл.-вид. арк. 5,2. Зам. 882.

Видавець і виготівник комунальне
книжково-газетне видавництво "Полісся".
10008, Житомир, вул. Шевченка, 18а.

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
серія ЖТ № 5 від 26.02.2004 року.*

